

Ратни дневник Еугена Савојског

Триста година
од Битке код Петроварадина
1716 - 2016.

**ТРИСТА ГОДИНА
ОД БИТКЕ КОД ПЕТРОВАРАДИНА
1716 - 2016.**

Издавач
Музеј града Новог Сада
Тврђава 4, Петроварадин
muzejgrada.ns@gmail.com
www.museumns.rs

За издавача
MSc Весна Јовичић

Приређивач
Гордана Буловић

Рецензија
др Михаел Антоловић

Лектура и коректура
Лидија Мустеданагић

Превод са немачког
Јован Валрабенштајн

Фотографија
Небојша Милијашевић

Графички дизајн и припрема за штампу

Миодраг Ђулић
CICERO

Штампа
CICERO

Тираж
500

ISBN
978-86-7637-098-6

Нови Сад 2016

КРСТ КОЈИ СЕ УЗДИЖЕ КА НЕБУ

Међусобни сукоби двеју моћних империја – Османског царства и Хабзбуршке монархије унутар којих је живео највећи део српског народа, одредили су његову историју током Раног новог века. Сам крај XVII и прва половина XVIII века јесте период обележен дуготрајним ратовима Хабзбуршке монархије и Османског царства који су условили значајне територијалне и демографске промене у средњој и југоисточној Европи. Неуспех последњег турског упада у средњу Европу, када је сломљена њихова опсада Беча 1683. године, коначно је преокренула ток ствари. Посредовањем папе Иноћентија XI, а на позив Аустрије за даљу борбу против Османског царства, створен је савез хришћанских држава или Света лига (Аустрија, Пољска, Венеција), којој се касније прикључује и Русија. Након озбиљних и узастопних пораза, почев од оног под Бечом 1683. године, па до битке код Сенте 1697. године, Османско царство је било принуђено да напусти значајне територије у средњој и јужној Угарској којима је овладала током 30-их и 40-их година XVI века.¹ Карловачким миром склопљеним 26. јануара 1699. године у Сремским Карловцима, окончан је шеснаестогодишњи рат између Аустрије и Турске (1683–1699). Поред представника ова два зарађена царства, на ратификацији мировног уговора, у Карловцима су били присутни представници хришћанске Свете лиге уз посредовање Енглеске и Холандије. Према одредбама мира, Хабзбуршкој монархији је поред осталих територија припала цела Угарска са Ердељом, Бачка, као и југоисточни Срем. Копнена линија разграничења у Срему била је од Митровице на Сави до Сланкамена на Дунаву. Овом новом границом Митровица је остала у турском, а Сланкамен у аустријском поседу.² Тако су ови крајеви поново ушли у састав једне европске хришћанске државе, а цео простор се могао укључити у токове тадашње Европе.³

До сада непреведених, нити објављених, укупно 56 докумената из ратног дневника принца Еугена Савојског⁴, уводе нас у време припрема и ратног сукоб са Османлијама 5. августа 1716. код Петроварадина. Наиме, одредбе карловачког мировног уговора први је прекршио турски султан Ахмед III, објавивши рат Млетачкој републици са циљем да поврати Пелопонез (Мореју), који су Османлије изгубиле у „бечком“ рату. Био је то почетак новог аустро-турског рата, који ће се 1718. године завршити Пожаревачким миром. Веома алармантно било је наоружавање и окупљање бројне турске војске код Београда. Слутећи предстојећи рат, Еуген Савојски 9. фебруара 1716. предлаже цару да са свом озбиљношћу треба наставити и то да се не губи ни час са ратним припремама.⁵ Муницијом се војска снабдева из Тирола и Корушке, а царски пукови привремено се концентришу у пољском логору у Футогу.

¹ Видети: Čarls Ingrao, *Habzburška monarhija 1618–1815*, Beograd, Novi Sad, 2014, str. 79–80. Најјаснији приказ биографије Еугена Савојског пружа: Бранко Бешлин, *Евџеније Савојски и његово доба*, Нови Сад, 2014.

² Славко Гавриловић, *Срем од краја XVII до средине XVIII века*, Нови Сад, 1979, 28.

³ Алојзије Фердинанд Луиђи Марсиљи (1659–1730) италијански полихистор, царски генерал и опуномоћеник цара Леополда I учествовао је при одређивању граница према Турској, које су успостављене после Карловачког мира 1699. године. Копнена граница у Срему била је обележена хумкама, по њему назване марцијалне ханте.

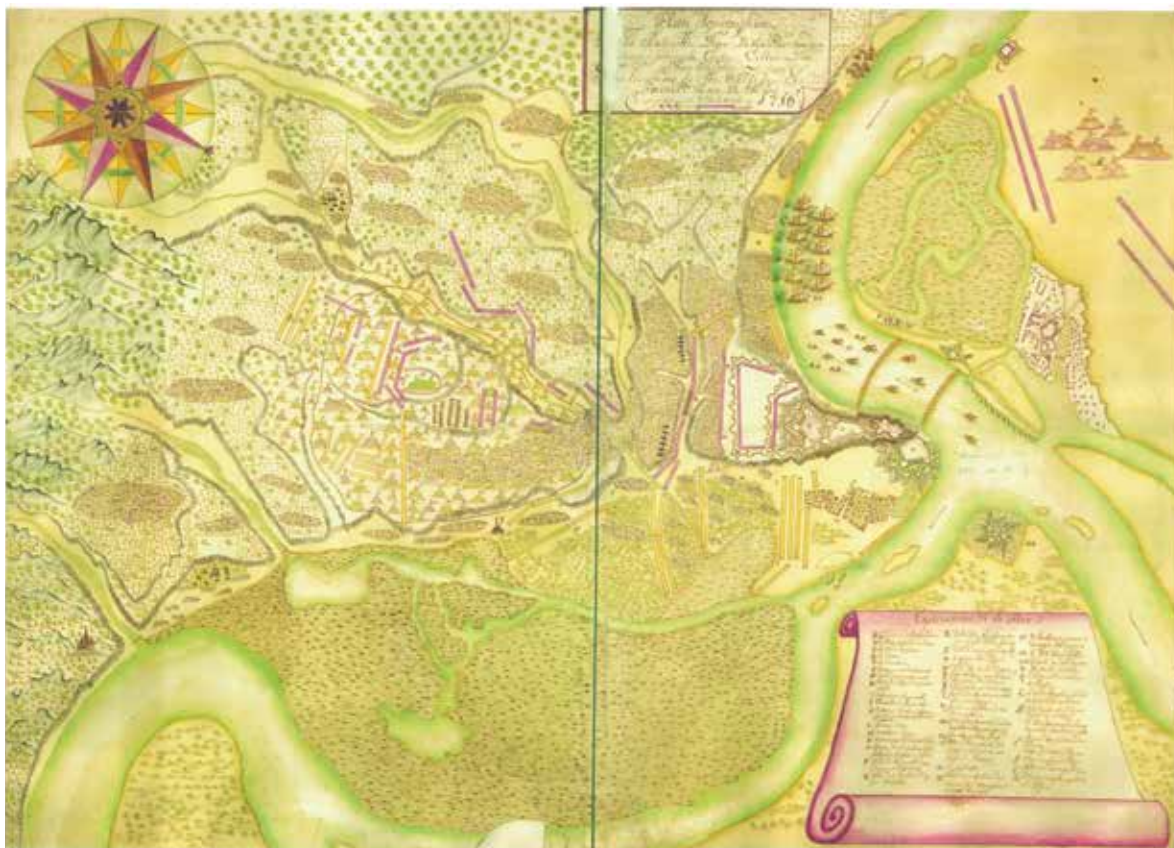
⁴ Сачувана докумената - обавештајни подаци, наредбе, извештаји и белешке о току припрема за почетак борбених дејстава, чини 56 писама. Ову грађу, која се микрофилмована налази у фонду Музеја града Новог Сада, преведену у целости објављујемо.

⁵ Документ 1.

Петроварадинска тврђава је представљала главно упориште одбране југоисточне границе Хабзбуршке монархије крајем XVII и у XVIII веку. Близина турске границе и могућност њиховог евентуалног напада, као и општа политичка несигурност, наметали су императив царевини да 1692. године започне изградњу ове велике тврђаве. Истовремено са градњом Тврђаве, на бачкој обали Дунава, преко пута утврђења, није мање војно утврђење – Мостобран (Брукшанац). Његова основна сврха била је да штити тврђаву од евентуалних напада, до демонтаже понтонског моста, који је такође постављен у исто време. Док су радови на подизању ове тврђаве били у пуном замаху,⁶ а основни обриси тврђавског одбрамбеног система били изграђени, показало се да су и такви довољни да одбију опсаду Османлија 1694, као што ће бити спремни да им се супротставе и 1716. године. Да је постојао посебан фонд за поспешивање започете градње петроварадинске тврђаве пред саму битку 1716. године, како би се довело у одбрамбено стање, сазнајемо из документа бр. 3. Ратно искуство је показало знатне слабости јужне стране тврђаве. Сходно томе продужен је, ојачан и повезан са тврђавом дворожни бастион Хорнверк.

Принц Еуген Савојски је од доласка у војни логор Футог, почетком јула 1716, са доста потешкоћа окупио царску војску. Обавио је најнужније ратне припреме, али ни њих у целости, јер се османска војска већ увелико приближила петроварадинској тврђави.

Део ратних припрема биле су и информације које су доносили обавештајци и уходе,⁷ а Аустријанце је интересовало бројно стање непријатељске војске, као и о њихови покрети у настојању да пређу Дунав. Информације које доносе крајње су супротстављене. Тако Михајло из Сланкамена говори да турска војска броји 400.000 људи,⁸ док поједине уходе говоре о броју не већем од 150.000 до 200.000 турских војника.

План Петроварадинске битке 5. августа 1716. године
Ратни архив Беч - Збирка карата, сигнатура С VII P No 1

⁶ Josip Kljajić, Petrovaradinska tvrđava od kraja 17. do kraja 18. stoljeća, *Scrinia Slavonica*, sv.1 (2001), 58–86.

⁷ У документу 34 сазнајемо да уколико дође до рата, царска војска се мора побринути за *поуздане уходе*.

⁸ Документ 24.

Узмиреност од све извеснијег рата и страх од турских најезди, међу становништвом је, с разлогом, велика. У избеглиштво, склањајући се по ко зна који пут, кренули су мештани Сланкамена, Бешке, Карловаца и других села, а за собом су остављали непожњевен овогодишњи изузетан род.⁹

У предвечерје 2. августа 1716. турска војска предвођена великим везиром Дамадом Али-пашом, стигла је на врхове Фрушке горе, између Сремских Карловаца и Петроварадина. Велики везир је свој шатор и главни штаб поставио на брегу који је касније по њему назван Везирац, удаљеном три километра од Петроварадинске тврђаве. У исто време, до 3. августа, Аустријанци су под командом принца Еугена Савојског, пребацили део својих снага на десну обалу Дунава. Смештали су се у Петроварадину и заузимали положаје у шанчевима. Већ 4. августа делови османске војске, копањем приближница, примакли су се само стотинак метара од прве линије тврђавске одбране. Ово је довело до хитности почетка саме битке. У зору, око седам сати, 5. августа 1716. године. аустријска одбрана је извела акцију изван тврђавских зидина, распоредивши се са главнином пешадије на центру, највећим делом коњице на левом и једним одредом на десном крилу. Када су, након почетних проблема царске војске са пешадијом на десном крилу, обе зарађене стране ангажовале коњицу, Турци су били принуђени на повлачење. Није било ни 12 сати када је царска војска заузела целокупан непријатељски логор и главну команду. Без дотицања узрока шта је у почетку проузроковало неред на десном крилу, желим да верујем да је сваки извршио своју обавезу.¹⁰ Турској војсци нанет је тежак пораз. Она се повукла ка Београду, а сам велики везир Дамад Али-паша је смртно рањен, пренет и сахрањен у Београду.

Савремени извори говоре да је у овом сукобу учествовало на страни Османлија, са Дамад Али-пашом на челу, око 40.000 јаничара, 30.000 спахија и неколико десетина хиљада помоћних трупа, што је чинило војску од око 150.000 војника. Царска војска бројала је 78.000 војника – 51.000 пешака и 27.000 коњаника.¹¹

После велике победе аустријске војске код Петроварадина, Еугену Савојском био је отворен пут за освајање Темишвара октобра 1716, Београда августа 1717. као и Србије, територије које су до тада држали Турци. Приморана на стална повлачења и сломљена војним неуспесима Отоманска царевина је 1718. у Пожаревцу потписала са Хабзбуршком царевином мир, по њих крајње неповољан, после кога се више никада нису вратили на подручје северно од Саве и Дунава.

На месту где је царска аустријска војска извојевала победу у бици 1716. године, данас се налази споменик. Иницијатива за подизање овог споменика¹² на Везирцу, покренута је 1901. године. Одбор који је за ту прилику основан, дао је предлог за изглед споменика. Доминантан би био крст у чијој се бази налази исламски полумесец. Споменик је требало да симболизује победу хришћанских снага над муслиманским.¹³ Сви радови на изради споменика почели су исте године.

Пројекат за израду споменика на Везирцу поверен је архитекти Херману Болеу.¹⁴ Концепцијски, споменик је веома једноставно обликован и састоји се од високе дводелне базе – постамента и крста, урађених од две врсте белог мермера, висине 6,5 метара. По нацрту истог архитекте подигнута је и

⁹ Документ 28, 29, 31.

¹⁰ Документ 54.

¹¹ Бранко Бешлин, *нав. дело*, 480–481.

¹² Детаљан опис споменика погледати код аутора: Dragan Damjanović, Javni spomenici, radovi zagrebačkih arhitekata, u Kupinovu, Novom Slankamenu i Vezircu kod Petrovaradina, *Scrinia Slavonica*, sv.10, (2010), 226–243; Ivan Krašnjak, Križ princa Eugena Savojskog na Vezircu kod Petrovaradina, *Pag Музеја Војводине*, св. 52, (2010), 271–280.

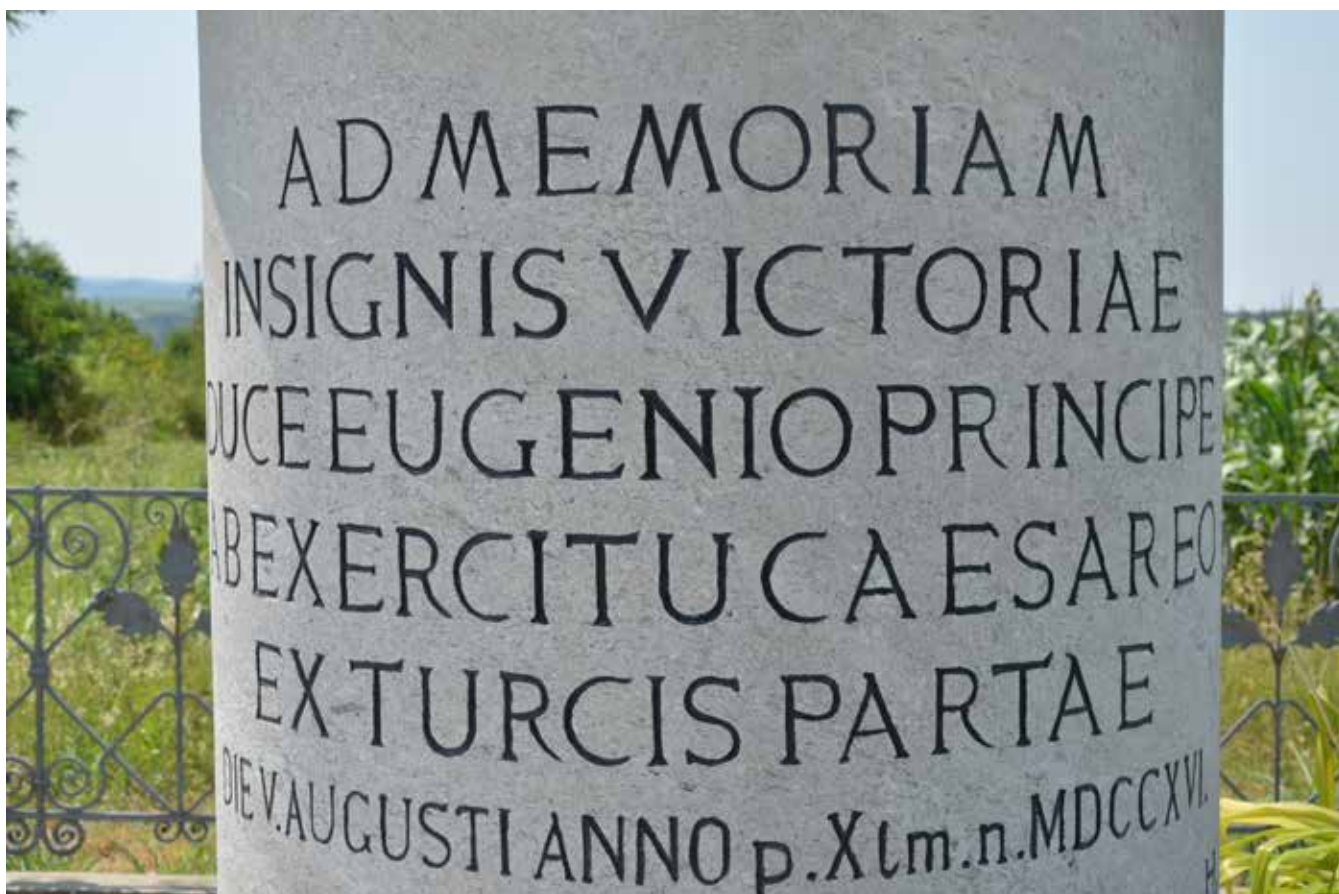
¹³ Otkriće ratnog spomenika u Petrovaradinu, *Narodne novine*, 7. 8. 1902, 181, 3., према нав. делу И. Крашњака.

¹⁴ Hermann Bollé (Келн, 18. октобра 1845. – Загреб, 17. априла 1926), архитекта. Након завршене архитектуре на бечкој Академији и рада у атељеу чувеног аустријског архитекта Фридриха вон Шмита, Боле 1876. године долази у Ђаково где је са Шмитом преузео послове на завршавању градње ђаковачке катедрале Св. Петра. Убрзо се за стално настањује у Загребу и ту започиње интензивну архитектонску, друштвено-културну и педагошку делатност. Велик је број његових остварења и пројеката. Пре изградње спомен-обележја на Везирцу, у Петроварадину је већ био познат по пројектима темељне рестаурације–надградње капеле Мајке Божије Снежне, рестаурацији манастира Гргетег на Фрушкој Гори, као и православне цркве Светог Духа у Руми.

ограда од кованог гвожђа, веома једноставна, али занимљива по мотиву листа храста који се на њој појављује. Све радове на мермерном делу споменика, као и на деловима изведеним од кованог гвожђа, извела је загребачка Обртна школа.

На доњој ваљкастој бази – постаменту, налазе се два натписа на латинском језику.¹⁵ Слова су првобитно била позлаћена, али у недавној обнови позлату је заменила црна боја. Текст са предње стране споменика говори о историјском догађају због којег је споменик подигнут и гласи:

AD MEMORIAM
INSIGNIS VICTORIAE
DUCE EUGENIO PRINCIPE
AB EXERCITU CAESAREO
EX TURCIS PARTAE
DIE V. AUGUSTI ANNO p. X. t m. n. MDCCXVI

¹⁵ Испод латинског текста, који је са предње стране постамента, налази се монограм HV., за који Иван Крашњак сматра да су вероватно иницијали клесара који је радио споменик. Лево, испод натписа са задње стране споменика, у кружном медаљону су симболи угаоника над којим је шестар.

Други натпис, који говори о самом подизању споменика, гласи:

LEGIO PETERVARADIENSIS COLLATA
LIBERALISSIME STIPE AB EPISCOPIS
ET MONASTERIIS AUSTRIAE ET HUN-
GARIAE, AB HOMINIBUS NOBILISSI-
MIS HUNGARIAE, CROATIAE ET
SLAVONIAE AB IIS CAES. ET REG.
EXERCITUS PARTIBUS, QUAE REPE-
TUNTUR A MILITIBUS, QUI PUGNAE
PETERVARADIENSI INTERFUERUNT,
HOC MONUMENTUM POSUIT.
DIE V. AUGUSTI A.D. MCMII.¹⁶

Дана 5. августа 1902. године, на дан обележавања стоосамдесет шест година од петроварадинске битке, на брегу Везирцу у непосредној близини места где се налазио шатор Дамад Али паше и одакле се као на длану види, за Османлије недостижна Петроварадинска тврђава, споменик је освећен. Свечаности је присуствовало око 25.000 људи. Остало је забележено да овај споменик од белог мермера, који се уздиже у својој уметничкој једноставности, у сунчаном сјају надалеко сија.¹⁷

Гордана Буловић

¹⁶ Предео са латинског Дејан Јакшић.

У СПОМЕН ПОБЕДЕ НАД ТУРЦИМА ЦАРСКЕ ВОЈСКЕ ПОД ВОДСТВОМ
ПРИНЦА ЕУГЕНА
ДАНА 5. АВГУСТА ГОДИНЕ 1716.

ПЕТРОВАРАДИНСКА РЕГИМЕНТА (ПУК) СКУПЉЕНИМ ДОБРОВОЉНИМ
ПРИЛОЗИМА, ОД ЕПИСКОПА И МАНАСТИРА АУСТРИЈЕ И УГАРСКЕ, ОД
НАЈПЛЕМЕНИТИЈИХ ЉУДИ УГАРСКЕ, ХРВАТСКЕ И СЛАВОНИЈЕ, ОД ОНИХ
ЈЕДИНИЦА ЦАРСКО-КРАЉЕВСКЕ ВОЈСКЕ, КОЈЕ СУ УЧЕСТВОВАЛЕ У
ПЕТРОВАРАДИНСКОЈ БИЦИ, ПОДИЖЕ ОВАЈ СПОМЕНИК ДАНА
5. АВГУСТА ЛЕТА ГОСПОДЊЕГ 1902.

¹⁷ Ivan Krašnjak, *нав. дело*, 271-280.

Превод сачуваних докумената, обавештајних података, наредби, извештаја и бележака о току припрема за почетак борбених дејстава у битци код Петроварадина, а који чине део ратног дневника принца Еугена Савојског, ради лакшег праћења дати су хронолошким редом дез додатних коментара или објашњења.

Заборављени догађаји, места и људи, који су почетком осамнаестог века својим делима свакако променули токове савремене историје Европе, па и наших крајева, а обележавајући тристоту годишњицу битке код Петроварадина, стручној јавности представљамо ова документа, ратни дневник Еугена Савојског.

Ови рукописни прилози, чији се оригинали налазе у Ратном архиву у Бечу (Kriegsarchiv Wien) приказани су онако како се налазе на микрофилму, који је у фонду Музеја града Новог Сада и који у целости објављујемо.

1. Беч, 9. фебруара 1716.

Допис ратног савета цару

Најмилостивији царе и господару,

Што фелдмаршаллајтнант барон Лефелхолц извештава из Петроварадина првог овог месеца о турским новостима више ћете благоизволети сазнати из приложеног извода (прилога), који вам понизни Ратни савет прослеђује и из кога се јасно види како се отоманска Порта уствари увек претвара докле може, или док јој околности одговарају, а насупрот томе чак врло рано окупља бројну војску код Београда. Забрањили су извоз коња, пиринча, кафе и друге из Турске доношене робе, и тако прекинули ток трговине. Његово величанство ће из овог списка моћи да закључи да са свом озбиљношћу треба наставити, и то да се не губи ни час, са ратним припремама. Ратни савет званично обавештава да се наведени у извештају Највишем месту, није још ништа приспело, сем што је банка обавестила да је 5-ог овог месеца писала у Праг, Брно и Бреслав (Вроцлав) да се коњичким пуковима у немачким наследним земљама исплати половина новца за опремање, али се успех може очекивати само највишом одлуком Вашег височанства да се прибави потребан новац. Овим се Ратни савет најпонизније препоручује царској благонаклоности и милости.

Беч, 9. фебруара 1716.

Еуген (Евгеније) плем. Савојски

На омоту: Извештај и својеручна царска резолуција (одлука) представци Дворског ратног савета о великој турској припреми и прикупљању велике моћи ради раног започињања војног похода, затим о главним војним снагама и укупним потребама царских армија у Угарској, Низоземској, Римском царству и Ломбардији, као и регрутовању и опремању, те да сви заводи допринесу обезбеђивању средстава и новца. У међувремену да Ратни савет из предострожности преузме именовање генерала и заповедништва.

Прибелешка, Беч, 19. фебруар 1716.

1710

Februar 507

Allen gnädigsten Kayser, und
Herrn pp.

Da der Feldmarschal Lantfauant frey,
 " Herr v. Löfelfolz unter dem ersten
 des Monats an Euer Majestät König,
 künden aus Peterwarden berichtet,
 curden Herr Kayser und Catholisch
 Mayst. aus dem nobuligenden Ex-
 " tract des usfrovou allonguédigt
 zu antworten belieben, welche
 In demselben der gesonsamste Hof
 Krieges Rath darinnen in unterschieden
 " nicht zu übersehen mussen,
 weilten darau zu demselben zu
 eio gegen Herr Kayser und Catholisch
 Mayst. die Ottomanisch Porten
 die fruchtlos solang der inneren
 oder so ihre convenient ist, zu
 zu simulieren beflissen; hingegen
 und gar künfftig kriegsbereit
 nur zahlreich Armee zusammen
 zu versorgen alle dinstalten künfftiger
 auf die bevorstehende Expedition
 zugehen, Caffee und andern aus dem
 Euer Majestät fürübergeben

Hofkriegsrath
 Februar 507
 Capedit

Wann man sich nicht beschließen, in
Dankung dem Land des Comercij
in der Provinz habe; Cuytorigen
für den Tag und Taglich: Maß
ofne wärdere Vorstellung habe
"Lust abzurufen, wenn die
Erfüllige Kriegsvorstellung
für den Fort mit allem Ernst
"Zufügen, und davon fast Eines
Oft zu beschreiben, für
"den der gesonderten Hofkriegs
Rath schließung anzuzeigen
das in dem jüngsten Expeditionen
wirdt Solche in dem unter 30.
passat abgestattet: und am 17.
"So allerhöchsten Lande beschien
allerunterthänigsten Referat
"fürst, noch nicht das geringste
"get, außer das die Banalität
"wirdt, wie Solche unter 5.
"nach Frey, Linn, und Lospau
"geschrieben, das man in dem
"Land der Erblande nunquam
"Regimenten zu sein die selbst
"der Rimonta gebürtig angesetzt

werden solle, wiederum jedoch der
 Erfolg, in der Saubtheit aber für
 Kaiser: und Kaiserlich: Majest: aller,
 "höchste Zufriedenung, und nachstehend,
 "höchste Befehl: = Anordnung
 Dem gebräuchlichen goldenen Reichs
 erwehlet wirdet, da sich bei
 der gebräuchlichen Hof: Ordnung
 zu besorgen Kaiser: Gülden
 und Quaden in Höchst: Submis-
 sion ausgefollet.

auf Ende referate
 befristet bey dem Hof: Rat:
 der Hof: Abtheilung
 was demnach weiter anfall
 maglich bey dem Hof: Rat:
 der Hof: Abtheilung
 demnach beständig bey dem Hof:
 präventiv im Hof: Rat:
 demnach dem Hof: Rat:
 demnach dem Hof: Rat:

auf dem Hof:

2

General: den 19. dinsten

Summa von ...

2. Беч, 18. април 1716.

Ратни савет

На омоту:

Благородном господину барону Стефану Лебхеру, члану Дворског ратног савета и генералфелдвахтмајстеру (генерал коњице)

Осијек

Дворски ратни савет донео је 18. априла 1716. долуку да се 1000 лота барута из Тирола превезе даље и до даљег размештаја (расподеле) смести у Осијек. Због очекиваних 3000 лота олова из Корушке треба рат против отоманске Порте држати у тајности, и на шта још треба пазити.....

- недостаје почетак, (прим. прев.)

... сматрали смо као нужност да господина генералвахтмајстера (генерала коњице) сем о овој одлуци обавестимо да он у свим околним делањима против Турака до последњег дана прича само о миру и добром пријатељству, а да све што се тиче рата чини испод руке (скривено). Треба да будно пази да не буде непредвиђено нападнут од Турака, или да се области у којој заповеда причини нека друга штета. Ради добијања добрих обавештења господин барон треба да се повеже са околним заповедницима, о чему ћемо и њих обавестити. Да буде у тачној преписци, да би се најбоље сазнало деловање Турака и да нас свакодневно обавештава путем поште, али да целу ствар држи у највећој тајности. Сви царски пукови су у покрету и биће између 10-ог и 20-ог маја смештени (прикупљени) у привремене логоре, до формирања главне армије и логора у Футогу, под заповедништвом фелдмаршаллајтнанта (генералмајора) барона Лефелхолца и другог у Осијеку под надзором генерала коњице грофа Надаждија. Како се види из спецификације, оформиће се снаге од по 21 батаљона и 3 пука да би прочеља (бојишта) сукоба била осигурана против сваке опасности, па и за у кампањама заповедајућих генерала, а посебно фелдмаршаллајтнанта барона Лефелхолца, кога нека чува бог.

Беч, 18. априла 1716.

Председник Дворског ратног савета,

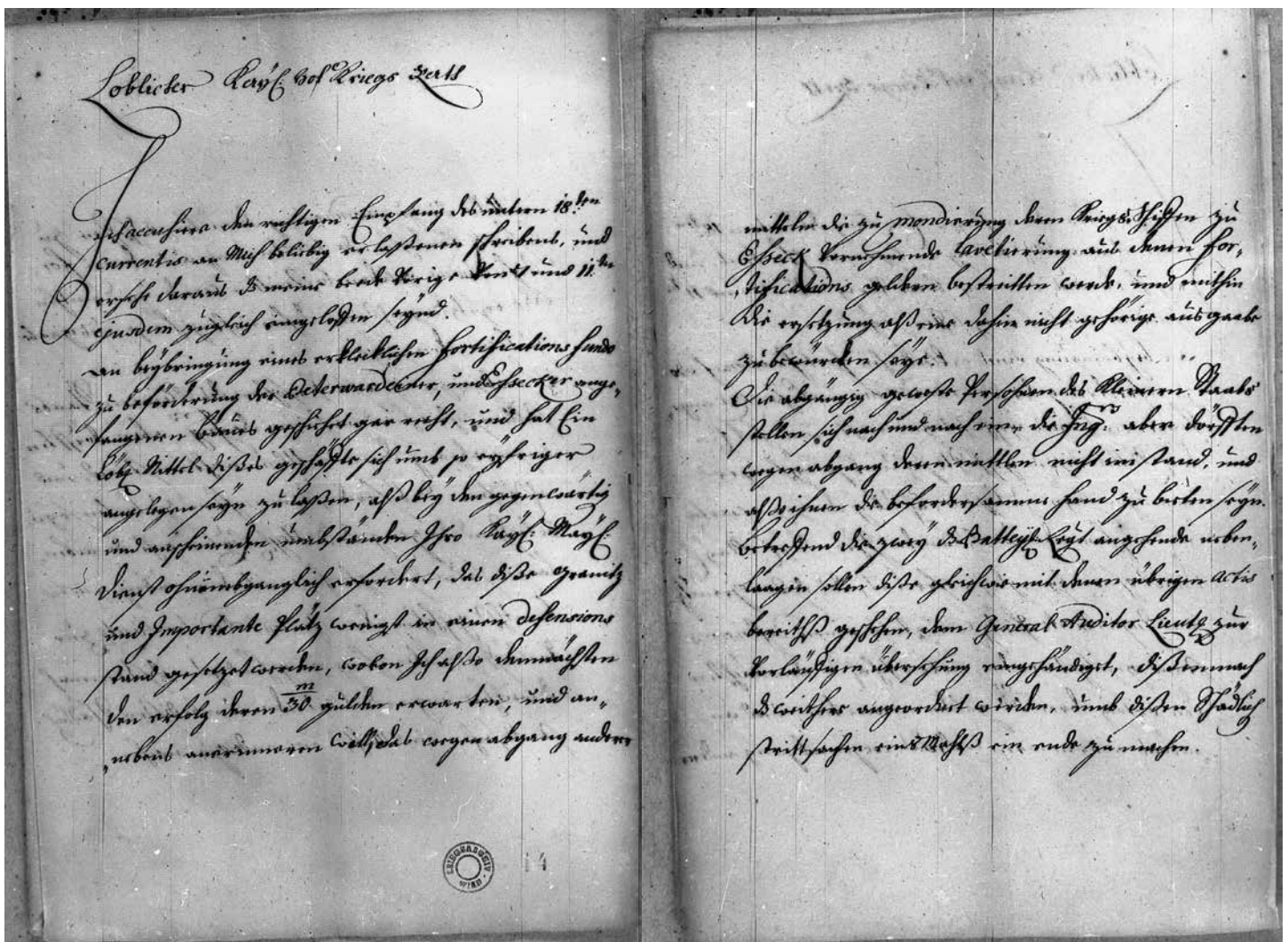
Потпредседник и чланови

Допис Ратном савету

Поштовани Дворски ратни савете,

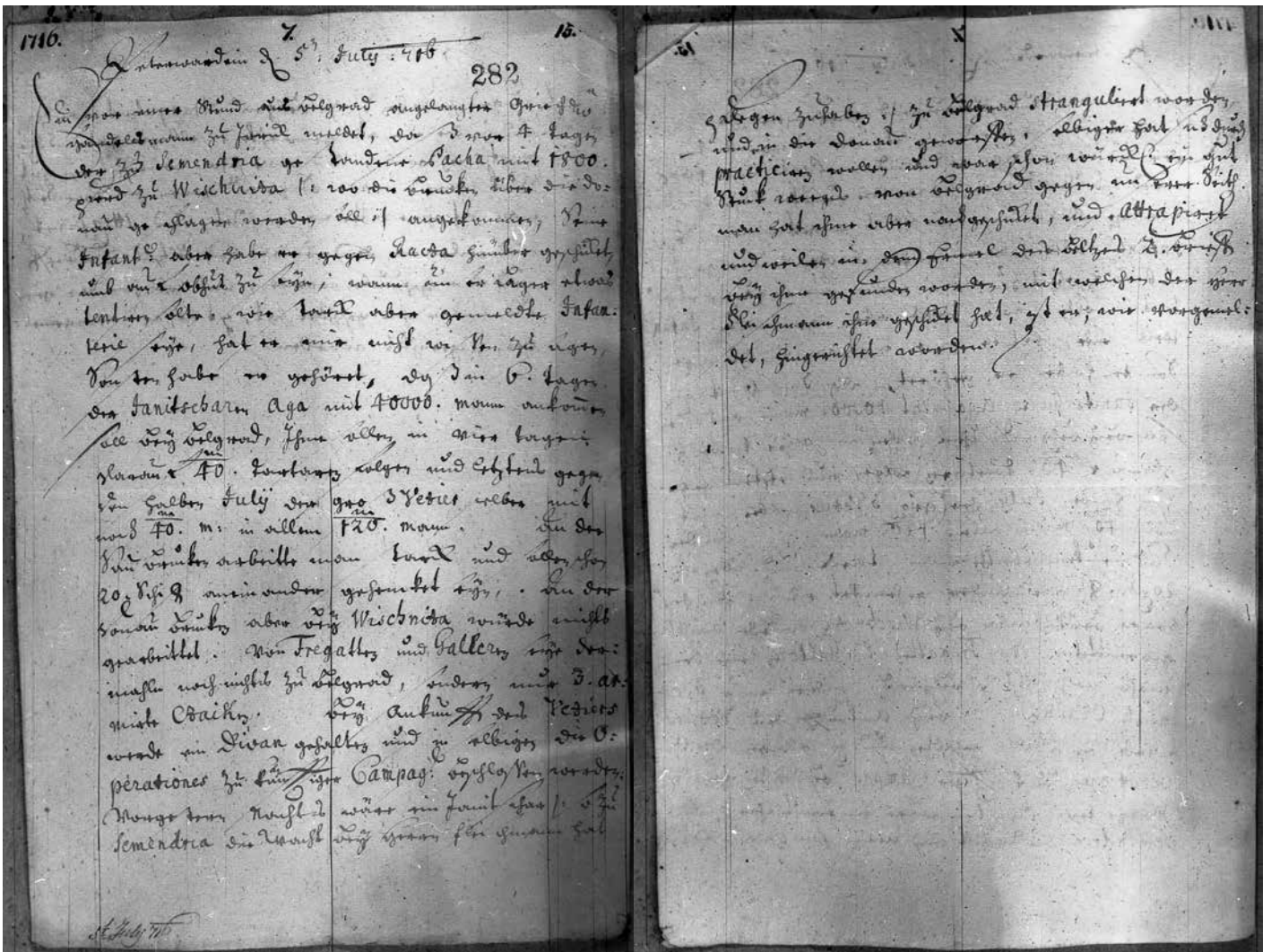
Потврђујем пријем мени упућеног дописа од 18-ог текућег месеца и видим да су моја два писма од седмог и једанаестог текућег месеца истовремено приспела.

Прикупљање фонда за поспешивање започете градње Петроварадина и Осијека је потпуно на месту и овоме се треба ревносно посветити, јер садашње и вероватне околности неизоставно налажу да се ово (по)гранично место, и импортентно (увозно, улазно – прим. прев.) место доведе бар у одбрамбено стање, што ја очекујем од оних 30 хиљада гулдена. Уз пут желим да подсетим да средства која су узета од новца за фортификацију, а за монтажу (израду и склапање) ратних лађа и постављање топова на њих у Осијеку, морају да се надоместе, јер је то издатак који не припада ту. Особе које су напустиле Клајног штаб укључују се поново. Инжињерима, пак, због одласка, не би требало пружити руку. Два прилога у вези пука Баћањи, треба као и остале списе ради привременог прегледа, предати генералном аудитору (судији) и деловати по његовом даљем наређењу, како би се ова спорна ствар већ једном окончала.

4. Петроварадин, 5. јула 1716.

Грчки трговац из Ирига, који је пристиго пре једног сата из Београда, јавља да је пре четири дана, паша који је био у Смедереву, стигао у Вишњицу са 1.800 коња (где треба да буде постављан мост преко Дунава). Своју пешадију послао је ка Рачи, да би штитила уколико би наш логор нешто предузимао. Колика је снага поменуте пешадије, он не зна. Иначе, чуо је да ће јаничарски ага са четрдесет хиљада људи за шест дана доћи до Београда. Њему за четири дана треба да следи четрдесет хиљада Татара, а половином јула још и велики везир са још четрдесет хиљада људи, укупно значи стодвадесет хиљада људи. На мосту на Сави ради се жестоко и већ је, наводно, спојено свих двадесет лађа. На мосту на Дунаву код Вишњице се не ради. Фрегата и галија још нема у Београду, него само три ... (нечико)... шајке. При пристицању везира одржаће се диван (састанак) и одлучити о операцијама у будућој кампањи. Прекјуче на ноћ је јаничар, који је у Смедереву био стражар код господина Флајшмана, обешен (или задављен; прим. прев.) у Београду и бачен у Дунав. Исти је хтео да шмугне и био је већ доста поодмакао од Београда према нама, али је послата потера, па је ухваћен, и пошто су му у рукаву нађена два писма с којима га је отпослао господин Флајшман, исти је убијен.

Данас, 9. јула је мом генералу достављено турско писмо од гренадирског поручника, заповедника у Сланкамену, које му је послао емин из Сурдука (као што приказује приложени извод) у омоту (коверти) од турске хартије запечаћен са 6 печата, али без адресе. Поручник, мислећи да ће унутра наћи титулу (адресу) поломио их је, али је нашао само турско писмо, па је желео да га одмах пошаље у Петроварадин, без да ико о томе нешто зна. Мој генерал је одмах послао по овдашњег тумача (преводиоца) за турски, Лорингера, те да га одмах преведе на немачки. Пошто је поменуто писмо прилично дугачко и писано високим стилем било је то готово немогуће. Пошто мој генерал није имао стрпљења да се превод заврши, наредио ми је да преводилац брзо разуме (спозна) што ми је овај (колико је могао да разуме из првог прегледа контекста) саопштио на следећи начин: ово турско писмо у препису, како је на самом крају изричито назначено, упућено је од великог везира принцу Еугену (Евгенију), али без потписа, датума и места. Након уобичајеног турског начина титулисања одмах се саопштава царском изасланику да ће Порта, након прошлогодишњег срећног и победничког рата исти наставити против Венеције, а да ће чврсто и свето гледати на Карловачки мир, па мисле да се са царске стране ...нечитко... (мешати – прим. прев.)... тим пре што Венеција није битно разматрана Карловачким уговором.

Без обзира на то, 32 дана након ...(нечитко, прим. прев.)... приспео је царски курир у Истамбул са писмом Отоманској царевини које је предао царски изасланик. Из садржаја се видело, да уколико Порта одмах не одустане од свих непријатељстава против Венеције и не надокнади причињену штету, и да их даље не узнемирава, Карловачки мир не може да опстане. Уколико Порта, а такав се утисак стиче, поклања више пажње рату него миру, не уважавајући ово, повућиће се царски изасланик те се моли да сигурно и несметано омогуће његов одлазак. Венеција ни у ком случају није одмах наметнула рат, него је годину дана пре него што је започео, а Порта је била у рату са Црногорцима, Република је хитним писмом и изаслаником опоменута да њени поданици треба да одустану од разбојништва иначе ће Порта бити принуђена да зарати. Пошто тражени захтев није испуњен, Порта је морала да прекрши мир, ниједном у овом случају не помишљајући да ће се царска страна приклонити неправедној страни. Без обзира на то, царском изасланику је без задржавања дозвољено да се врати, и то на његов захтев. И пошто су по свој прилици принуђени да са нама започну борбу, остаје им вера у бога да ће отоманско оружје победити и да ће прекршиоци мира бити кажњени. Ми, као прекршиоци мира, сносићемо све последице невино проливане крви, уздаха и лелека толико сиротих људи, удовица и сирочади.

То је кратак садржај овог турског писма, како ми је саопштен од тумача.

Петроварадин, 9. јула 1716.

Кристијан Готлаб Фистел
Секретар генерала Лефелхолца

Обавештавамо Вашу екселенцију да је непријатељ прекјуче ноћу прешао реку Саву и да је код Бановаца, три миље ниже Сланкамена, те су почели непријатељстава близу, па да ваша екселенције објасни (разгласи) да је тиме прекинута трговина.

Логор код Футога, 3. јули 1716.

Штајнвил

1716
 Meinville. 7 B. B.: 170.

282 Ein Excellt runder sinnt
 Sie das machst, wir das
 der Friedt thuyt man wolle
 den seinsten passirt
 und die Banovca drey
 mil f. inder Salalkemen
 zupfen aben, wir in
 findere die freitellig
 der wirklich anfang
 ungen ungen, ad fahr
 Ein Excellt sinthen rate
 f. das anding das jhon wolle thuyt man
 Comerium geystlich man + freitellig
 und zupfen aben, wir in

Excellt.
 bestand bey Fufocke
 den 26. July
 1716.

Ab. July 1716

7. Петроварадин, 5. јула 1716.

Ухода је 4. јула дошао и рекао да је 3. овог месеца био у логору под Великим селом, и да се логор налази $\frac{1}{4}$ сата од Дунава, а са леве стране налази се узвишење. Ово је исти логор који је био код Смедерева, а њиме командује паша који је, док је управљао облашћу прозван Турилија паша, што на турском значи разбојник, а зову га и Червенки (црвени) паша. Његове јединице се састоје од 4.000 коњаника. При себи нема пешадију нити артиљерију, а ни камила, него је целокупан пртљаг натоварен на мазге. Све ове јединице дошле су преко мора. Паша је средњих година, одржава примерен ред, па га хвале и воле. Његова супруга је везирова сестра. Намирнице су лађама довожене за војску, а сада по њих одлазе у Београд. Ухода је отишао у Вишњицу, где је видео да је мост направљен 11 хвати у Дунав. Са друге стране је на кочевима направљено до 20 хвати, тако да је направљен почетак за слање лађа из Београда, како би се спојили. За ту сврху је јуче састављено 11 лађа, које ће бити упућене у Вишњицу. Код ћуприје у Вишњици нема страже него само радника, али не зна када ће бити готов и мисли да ће то бити за 8 дана. Одатле је ухода отишао у Београд где је чуо да се везир подигао из Ниша, док је од других чуо супротно, и да неће наставити пре жетве, да не би нанео штету житарицама и газио земљу.

Сви Цигани, ковачи и бравари, праве ексере за нови Савски мост. Стари Савски мост треба да остане, а када буде направљен, овај треба да буде премештен код Вишњице, где треба да буде и коришћен. Стари је раздвојен, па је један део прикачен на београдској, а други на земунској страни. Прошлог уторка је паша из Остружнице са око 2.000 људи прошао поред Београда, и наставио марш уз Саву (где је царска војска имала мост приликом опсаде Београда), а то би могло бити на један сат од Београда. Острвски шанац биће готов данас, и тамо ће бити постављено неколико топова и тамо ће се још данас сместити сераскер. Исти је учвршћен палисадама и набачени су грудобрани. Ниједан Србин не сме на рад у шанцу, него само Турци. Паша код Саве нема ниједан топ код себе и пре доласка великог везира не треба започињати непријатељства. Две шајке снабдевене топовима су код савског понтонског моста, а колико су јаки велики везир и јаничарски ага он не зна, али је чуо да долази много војске.

Peterwardein den 5ten July 716.

Der Bündtsfester schon 4ten July kommen, ist den 3ten August
in dem Lager unter Wellica alle verordnet, und meldet
das vorgedachte Lager $\frac{1}{4}$ Meil von der Donau liegt in
einem eywind hat zu den linken seitten eine anhöhe.

Das Lager ist abentheuerlich abgelegt zu Semendria gestand,
und wird commandirt von einem Dascha, hat nach dem
heutigen Gouverneur seinen Namen Turillia Dascha
welcher im Türckischen Land einmahl ein Häubter war,
wird auf eine Sternentze Dascha genannt, seine Troupen
bestehen in 4000 Mann sammentlich zu Pferd eine
Infanterie und die Artillerie hat er nicht bey sich, eine
Kine samellen, sondern ist eine Bagage auf lauffen
Müel und Sol geladen. Diese Troupen sind alle
über die Meer fröhlich, und ist der Dascha mittelmäßig,
Jahron, selbst gute Ordre wirdt gelobet, und geliebet.
Dain weib ist die Vezirs liebe Gheister. Auf dem

Offen hat man diesem Corps die proviant nachgeschickt,
jetzt sind aber sollen die 6 aus Belgrad. Der Bündtsfester
ginge aus dem Lager auf Visnitze, alle hat er geschick
das von dieser seitten 11. Meil von der Donau die
brücken gemacht ist worden auf lauffen Heilten. Von der

andern seinen würde nicht auf zu stellen bis 20 Klaffen
sein gar nicht worden, und hat man gefordert be,
weil so ihn anfang gemacht, wo jedam man von Belgrad
mit die nötigen Dinge sammeln sollen wird, damit die
seiner die brücken so den beiden rufen mit zu stellen
gemacht worden zusammen fuge. Zu dem Ende
hat man kundlich gefordert II. stück zusammen gefordert,
wobei man morgen nach gemelten Vischnizza ferner
wird rinnen lassen. bey der brücken zu gedachten
Vischnizza ist kein wech, sondern mit die stück arbeit
läuft, da die brücken arbeiten schon vorbey, wie bald
sie aber fertig wird werden, wie es nicht, es terminiert
aber immerhalb 8. Tagen. Von dem anfang der
Kündschafft nach Belgrad alle fahre gefordert, es an sich
den dem laufen gefahrt habe, aber Verzir von Nissa
ausgebrochen, und so aber das Contrarium molken, und
das er bei dem stück nicht anrichten werden, damit das ge,
brachte, und darüber das Land nicht ruinirt werde.
Alle zu gemelten, stück, und flosser. Der fertigen nagel zu
der neuen stück brücken, die alte stück brücken solle bleiben,
und wenn die neue wirdt fertig werden, wird man stück

nach Vischnitz rinnen lassen. allwo die solte gebraucht
werden, die alte ist zertrümmet, wovon die letzte an Bel-
grad die andere letzte an der Sembliner rissen zuge-
hauet. Hierinnen dinstag ist der Bascha von
Astrakantze Belgrad mit 2000 Mann besetzt,
und hat seinen Marche an der Dan. allwo die Kay-
ser brücken gesetzt, als die Belgrad belagert sehin
genossen, ist das meiste davon eine stund von Belgrad
fern. Gont wirdt die Insel spantz festig auf
welcher diese stück die in ganz hantzt worden, allwo
sich der Kerackier stück selbst noch lagieren werde,
solche ist das pallisadiret, und mit mühselwoort
dinst gesetzt worden. so hat ein stück in
die spantz zur weilt sondern mit lauffere stück.
Der Bascha an der Dan. hat keine stück bey sich, und
sollen vor ankunft des eyraß Vezirs seine Hostilitäten
eingesungen werden. zween stücken stück mit
stücken besetzt bey der Dan. stück, brücken, wie stück
des eyraß Vezir, und Janitscharen stück aber kommen
wird, wie es nicht, es hat aber gesetzt, es will nicht
kommen werde.

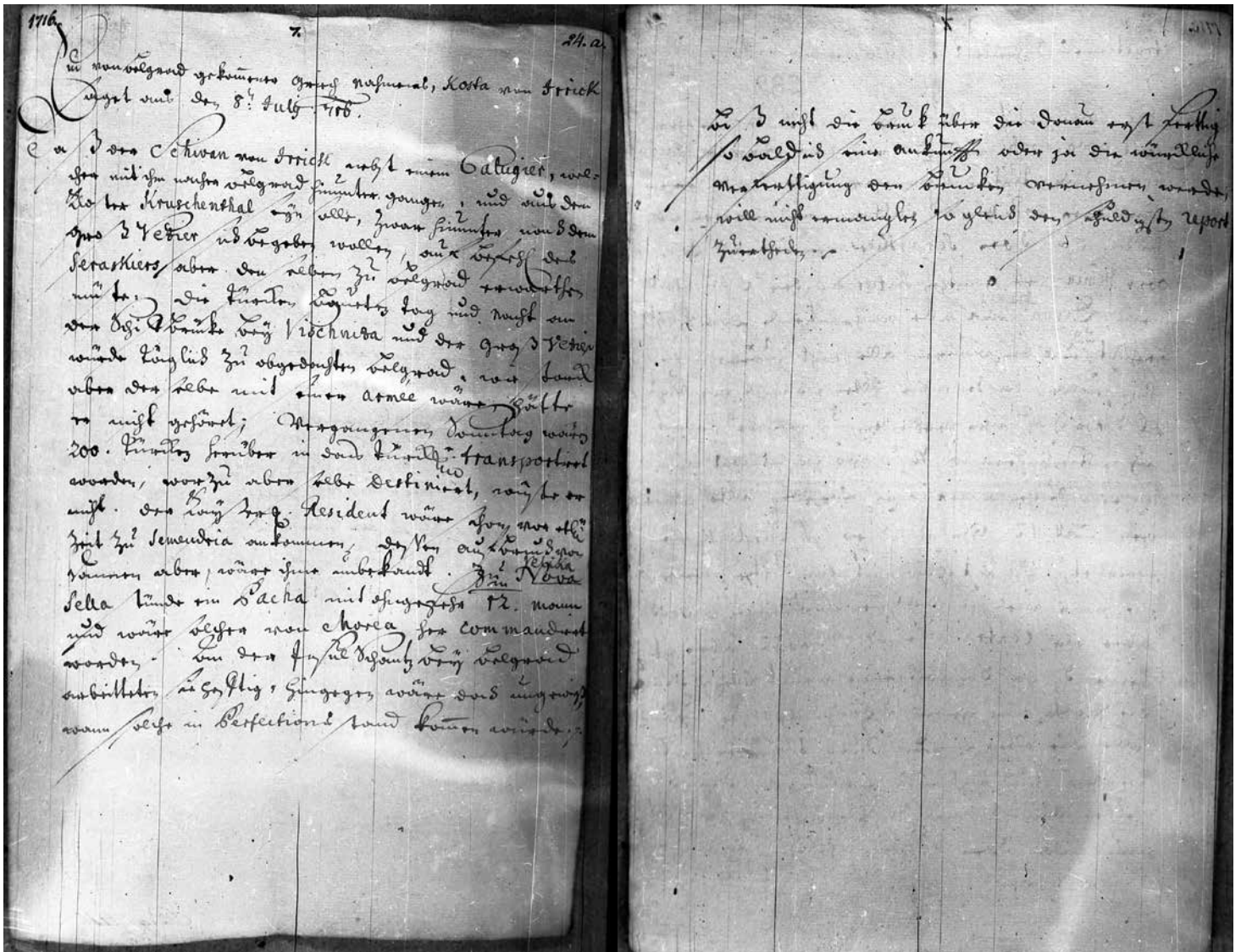
Изјава обавештајца (уходе) по имену Јаша Анђелић, кочијаша из Бешке, који се код турске војске, са својим колима налазио од Божића

Овај обавештајац возио је турског кадију од Београда до Софије, где је на силу одузето до 150 кола, међу којима је био и он, те је са осталима ишао до Константинопоља (Истамбула), где је морао да остане месец и по. Потом је примљен за кочијаша са платом од једне злоте. Након неких 60 дана са војском је напустио Константинопољ, а први ноћни логор био је у Малом Чекмециу, отприлике на удаљености од 3 сата. Други у Великом Чекмециу, неких 4 сата од претходног. Трећи у Силибрији, 4 сата од претходног, четврти у Цорлији, 6 сати од трећег. Пети у Калчди, 6 сати од четвртог. Шести у Бергасу, 5 сати од петог, а седми у Баби, 4 сата од шестог. Осми у Набсу, 6 сати од претходног, а девети у Адрианопољу, 4 сата од претходног где је боравио и султан. Војска је поред великог везира, јаничарског аге, Чебез аге, Топиј аге и Черкази паше остала ту 12 дана. Одавде су отишли на Муса пашину ћуприју, 5 сати одатле. Одатле до Сочије, 4 сата одатле, затим у Кајхалију, 5 сати од претходне. Потом у Семишће, 3 сата одатле у Папасту, 5 сати даље. Одатле су одмарширали у Филипопоље за 6 сати, где су остали 10 дана, а потом у Татар Пазарцик за 4 сата, затим у Саранову за 2 сата па Самуковце, где се налази мост преко Рецке, не велике, али брзе реке. Одатле за 6 сати у Илиму, а потом кроз шуму Новакова планина за 3 сата у Новихан. Одатле за 3 сата у Софију, где су се задржали 7 дана. Отуд за 7 сати у Алкалију, а потом за 8 сати Цариброд. Одатле за 3 сата у Сохартиовце и затим за 4 одатле у Хасан Пашину Паланку, а одатле за 8 сати у Ниш, где је све остало. Другог дана је одмах напустио војску и побегао према Београду и на путу провео 4 дана. Прву ноћ се задржао у Алексинцу, другу у Параћину 10 сати од претходног, а трећу у Потићу, опет 10 сати од претходног, а четврту у Колару, 14 сати од претходног. Пету у Београду, где се задржао 3 дана. Шесту је отишао у Чеиру код Војке, 8 сати од Београда, где се задржао 2 дана, а потом је за 2 дана дошао у Бешку, где је јуче остао, а данас га је кнез довео овамо. Стварну снагу војске он не може да зна, али много људи је окупљено.

Царског изасланика код војске није видео, али је чуо да је воденим путем послат, али то не зна поуздано (и да се налази у Смедереву). Уколико би велики везир подузимао кратке маршеве од 3-4 сата, могао би из Ниша за 9 дана приспети у Београд. Мост још није постављен у Вишњици ни у Земуну, али је све спремно за то.

Грк по имену Коста, из Ирига, који је дошао у Београд, изјавио је 8. јула 1716:

Живан из Ирига, који је намеравао да са једним калуђером из Крушедола да оде у Београд и то после доласка великог везира мора по наредби сераскера да га тамо дочека. Банатски Турци раде дан и ноћ на мосту код Вишњице, а велики везир је у Београду, али о снази његове војске ништа није чуо. Прошле недеље је у ово турско подручје пребачено 200 Турака, али зашто су ту смештени он не зна. Царски изасланик је већ пре неког времена, наводно, доспео у Смедерево, али његово даље кретање му је непознато. Код Новог (Великог) села наводно се налази паша са 12.000 војника, који је овамо прекомандован из Мореје. На шанцу, на острву код Београда раде жестоко, али се не може знати када ће бити доведен у одлично стање. Док мост преко Дунава не буде готов, или док не сазнам о његовом стварном постојању, нећу пропустити прилику да одмах доставим извештај.

Просветљени војводи (кнеже, херцоже)

Милостиви господине

Не сумњам да је моје најпонижније писмо са прилозима упућено Вашем високовојводству путем генерал-ађутанта грофа Палфиа, прispело, па сада достављам путем курира оригинални превод турског писма, и нека друга прispела обавештења, одакле је уочљиво да је код Смедерева 6.000 Турака, а очекује се још 4.000.

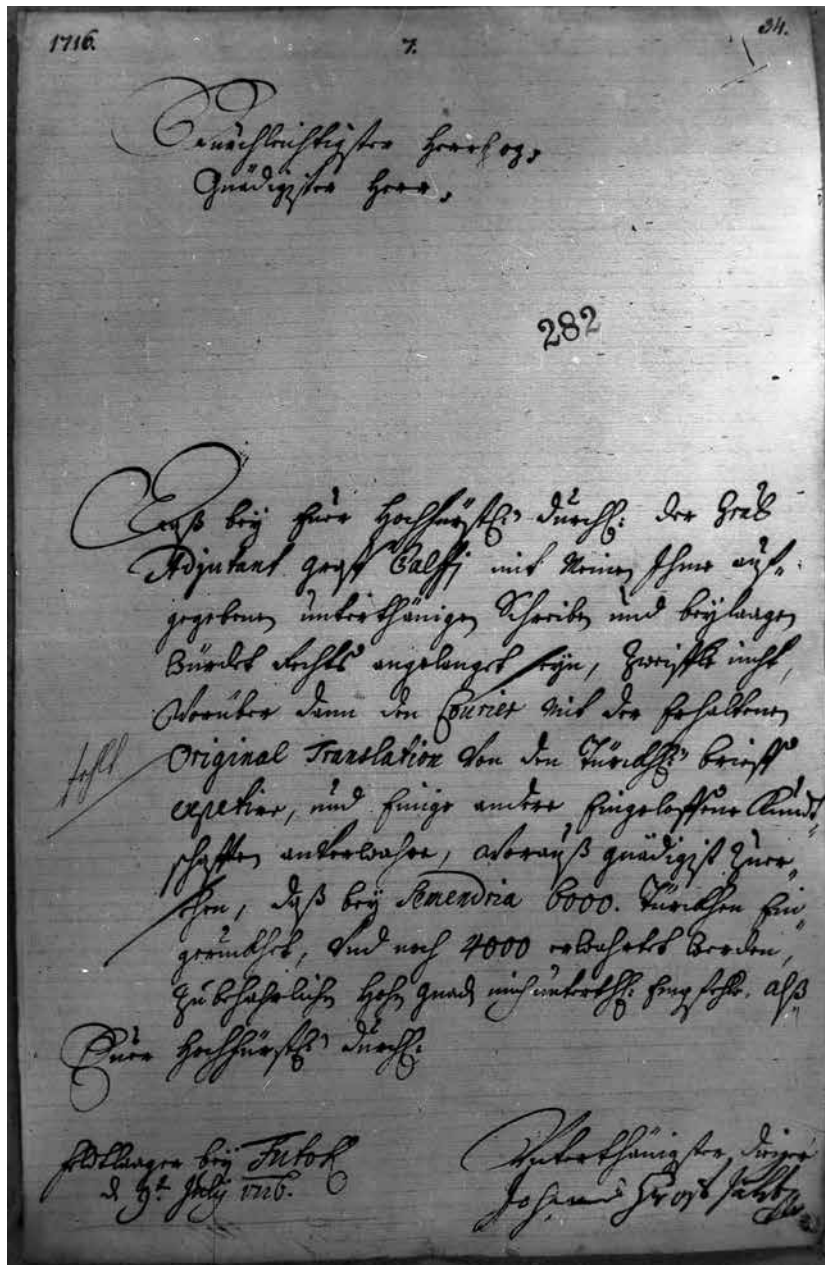
У очекивању високе милости, препоручујем се најпонижније Вашој кнежевској просветљености

Пољски логор код Футога

9. јула 1716.

најпонижнији слуга

Јоханес гроф Палфи

Најпросветљенији војводи (херцоже)

Најмилостивији кнеже и господару,

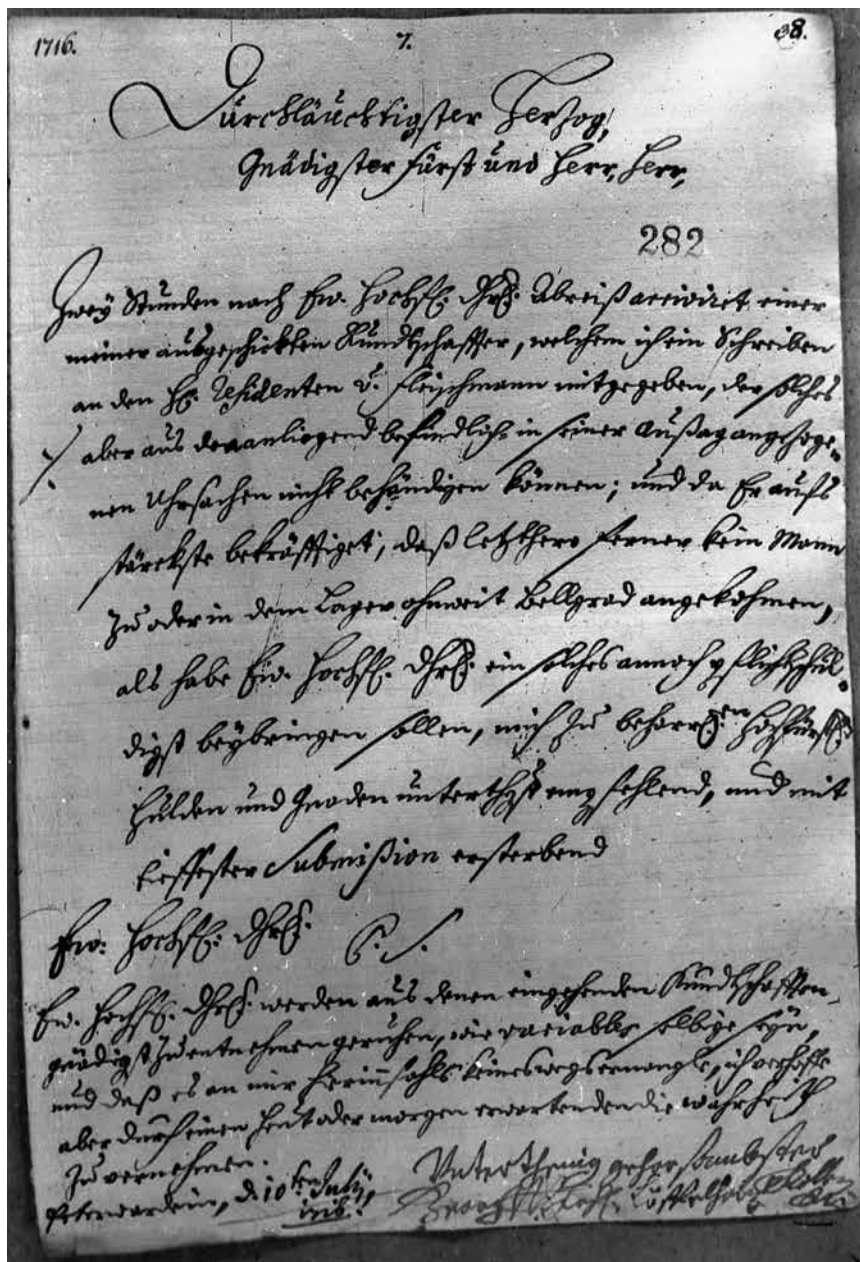
Два часа након одласка Ваше милости приспео је један од мене изаслани ухода, по коме сам послао писмо изасланику Флајшману, које он из у прилогу наведених разлога није могао да уручи. Потврдио је да у последње време ниједан човек није дошао у логор недалеко од Београда, што Вашој висости јављам, те се најпонизније препоручујем Вашој кнежевској милости.

П.С. Ваша висост ће из приспелих обавештења моћи да види колико су оне различите, и да ни у ком случају не зависи од мене, али се надам да ћу данас или сутра, од оног што очекујем, сазнати истину.

Петроварадин, 10. јула 1716.

најпонизнији

Георг Лефелхолц

Грк из Ирига, по имену Георгије, који је био у Београду изјављује 10. јула 1716:

Прошле недеље (у питању је дан – прим.прев.) одоле су дошле 4 паше, тројица су се у логору код Београда прикључили двојици који су раније били овде, тако је ту било петорица паша, док се онај четврти зауставио код скеле у Борчи, која од Београда прелази (превози) у Влашку, са снагом од неких 15 хиљада људи. Колико људства имају остали није могао да сазна. Прошле среде наводно је у Београд стигао курир са вешћу да је велики везир претходног понедељка са целокупном војском кренуо из Ниша за Београд. Овај курир донео је наређење сераскеру у Београду да се најхитније постави мост преко Саве, и уколико немачка војска пређе Дунав и Саву, нека он сво расположиво људство и све што може да носи сабљу прикупи и пређе на ову страну Саве.

Прошлог понедељка дошло је у логор у Београду 600 коњаника. Турчин је сада јавно рекао да они са Немцима желе да воде рат једном за свагда, па макар при томе изгинули сви до једног. Мост код Вишњице, преко Дунава, је по причи скоро готов, а и на оном преко Саве ради се даноноћно. Царски изасланик налазио се још у Смедереву, и није чуо да ли ће овај са великим везиром у Београд. Прошле недеље (у питању је дан – прим.прев.) су наводно у Београд дошла два официра у немачким униформама, а сераскер их је одмах бацио у окове и ланце. Прича се да су они Енглези. Он уствари није видео да су одведени у затвор, али му је речено да су намеравали да оду код ђехаје који их није примио него је одмах дао да се ухапсе. Овај ухода је и сам био 3 дана у затвору у Београду, иако је при себи имао пасош. Шанац на острву код Београда је готово завршен, ради се нешто на капији и батеријама са 15 топова за дејство у свим правцима.

П.С. Управо под јучерашњим датумом обавестио ме је у Сланкамену постављени гренадирски поручник плем. Логан да је јаничарски ага стигао у Београд са неколико хиљада јаничара. У то, с обзиром на и јуче приспело обавештење, не треба сумњати.

Das fünf von Serbisch namburd Georgi, welcher zu Belgrad gewesen, jagt aus dem 20. July.

289

Das vergangnen Montag hier Bapa. Janakowitsch, wohnter bey in dem Lager bey Belgrad, so auf anruff mit einem hundert alda gewesenen jungen, Junck Bapa, beyfinden, ringen, der hundert aber bey der Bootschamer über fast, welche von Belgrad aus über die Donau in die Wlatka hinübergehet, sohen erbliden, und yetz einer Nation 15. Man sterck, weith. Man, stoff aber die andere bey, yetz, wäre nicht zuversprechen zuversprechen.

Der vergangnen Mittwoch, 15. Man, sterck, weith. Man, stoff aber die andere bey, yetz, wäre nicht zuversprechen zuversprechen. Der vergangnen Montag waren auf Bod. Man zu Land in dem Lager zu Belgrad angelangt; Die hundert yetz nunmehr offentlich. Das die mit einem hundert Man für alle fast, Drey fischen wollten, und wenn yetz auf derbey, Drey auf einen nieder, gefahren werden wollen; Die Drey zu Viskarza

über die Donau, wo der gegen nach Serbien
ständig gehen, auch würde er den über die Donau
wimmerten Tag, und nach gearbeitet. Das Reich
Reichent befandte sich nach zu Remondia, und
aber er nicht erfuhr, ob Inzelle mit dem agrop.
Viertel nach Belgrad farnyffoman wurde.
Anfangen Montag waren zu Belgrad zwei
officers in dritter Kleidung angelangt, welche
das Serbische jehel in rymen und Land, fliegen
Leyen, und sehr man geyet, dass die fergländer
waren, und sehr so zweife nicht geyen, dass die
in anney gefisort werden, man sehr sehr aber
jehel erzehlet, dass die unblischen zu dem
Ritze geyen wollen, welche die aber nicht
Bergelagen, sondern jehel in Serbien unblischen
Leyen, dass dritter jehel ist sehr zu Belgrad
den Tag, spiegelhaft der Tag jehel farnyffoman
Kap in anney geyen; die Befehle auf
das sehr sehr Belgrad war Serbien ständig,
und sehr man anney an dem sehr, und dem
Batterien, wann man ist. still in allen geyen
wahr arbeiten.

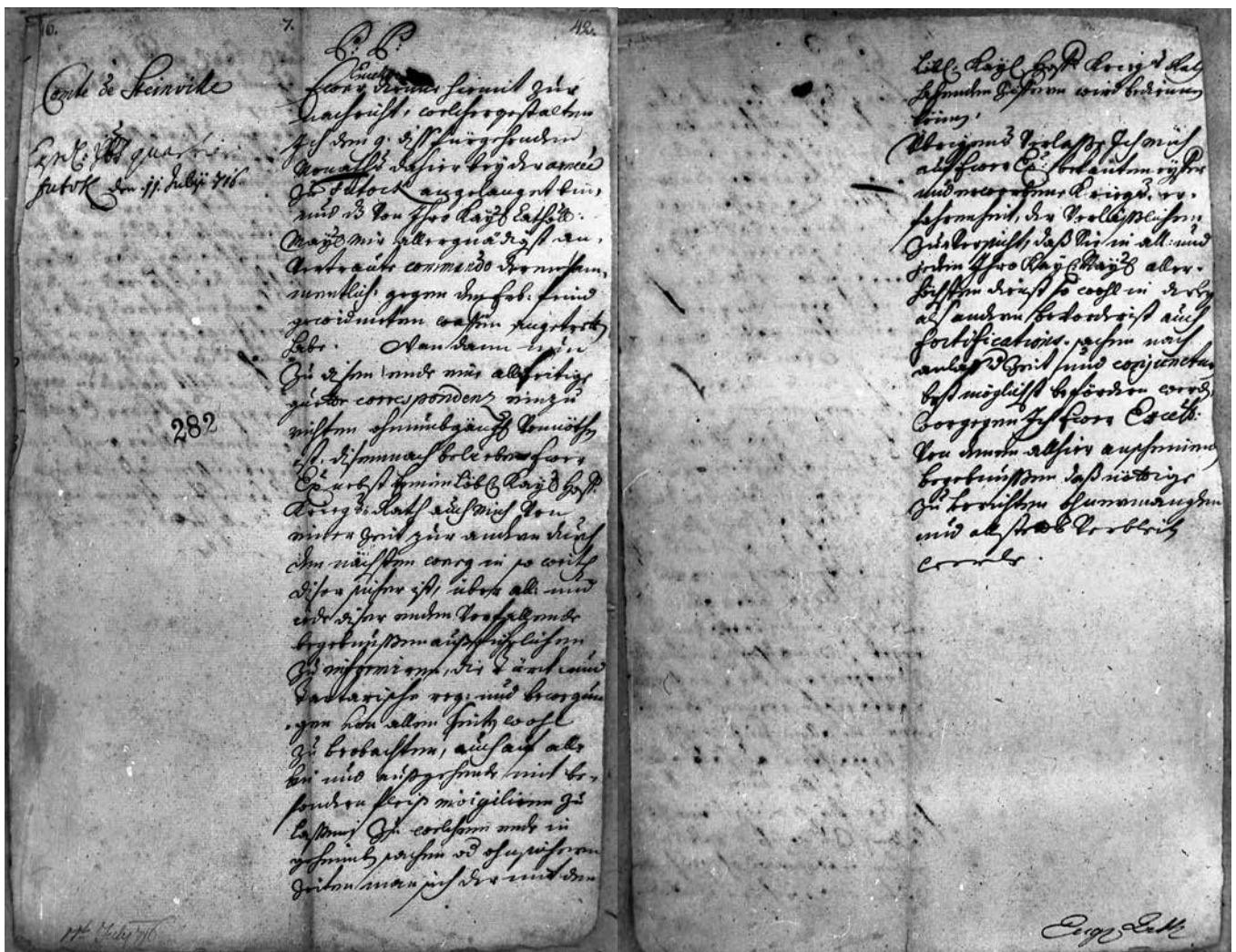
P.S.
So oben Serbien den zu Parlament postiert
jehel Grenadier Lieutenant von Logau unter
gehrigen dats, dass der Serbischen Tag zu
Belgrad mit still Serbischen angestehen,
wenn, da die sehr sehr Serbischen oben sehr
wahr, wohl nicht zugehören ist.

Желим да обавестим Вашу екселенцију да сам деветог овог месеца стигао у војску у Футогу и да сам, по милостивој одлуци Његовог царског величанства, преузео поверену ми команду над оружјем против нашег исконског непријатеља (душманина). За то је неизоставно потребно да се успостави свестрана добра кореспонденција. Због тога молим Дворски ратни савет да ме с времена на време, и то најкраћим путем, уколико је он сигуран, обавести подробно о свим насталим околностима, те да се свестрано прате (осматрају) сви покрети Турака и Татара, и да се извиђачи (изасланици) вредно притворе. У тајним стварима или, пак несигурним временима, Ратни савет може да се послужи бројевима (шифрама – прим. прев.) које има.

Уосталом ослањам се на вашу ревност и стечено ратно искуство и да ћете у служби његовог величанства како ове тако и друге захтеве унапредити, а међу њима сходно времену и фортификацијске. Вашу екселенцију ћу о свим чињеницама неизоставно извештавати.

Из штаба у Футогу, 11. јула 1716.

гроф де Штајнрих

Просветљени кнеже и господару,

Пре неки дан дошао је код мене извесни минер по имену Јосиф Бодошор, рођени Персијанац, који је пре неколико година радио као минер у турској тврђави у Београду. Пошто је од тадашњег сераскера (заповедника) претрпео неугодности, када је тражио да га обесе, како ником не би могао да ода тајне о минама које је направио у београдској тврђави. Када је добио обавештења о таквим намерама одмах је са супругом и децом побегао и када је дошао на територију царевине прешао је са супругом и децом у католичанство и сада живи овде. Пошто је чуо да ће царска војска, под заповедништвом Ваше просветљености, можда преко Саве поћи на Београд он је прошле ноћи дошао код мене. Предложио је да, уколико сте спремни да саслушате шта је спреман да каже, и уколико то не буде потпуна истина, нека његова глава буде јемство. Уколико пак пружи добре услуге, тражи заштиту за супругу и децу и неку потпору (накнаду). Ово имам да најпонижније јавим Вашој просветљености, како бих могао да очекујем заповест Ваше милости и шта да преузmem (одговорим) Персијанцу Јозефу Бодошару.

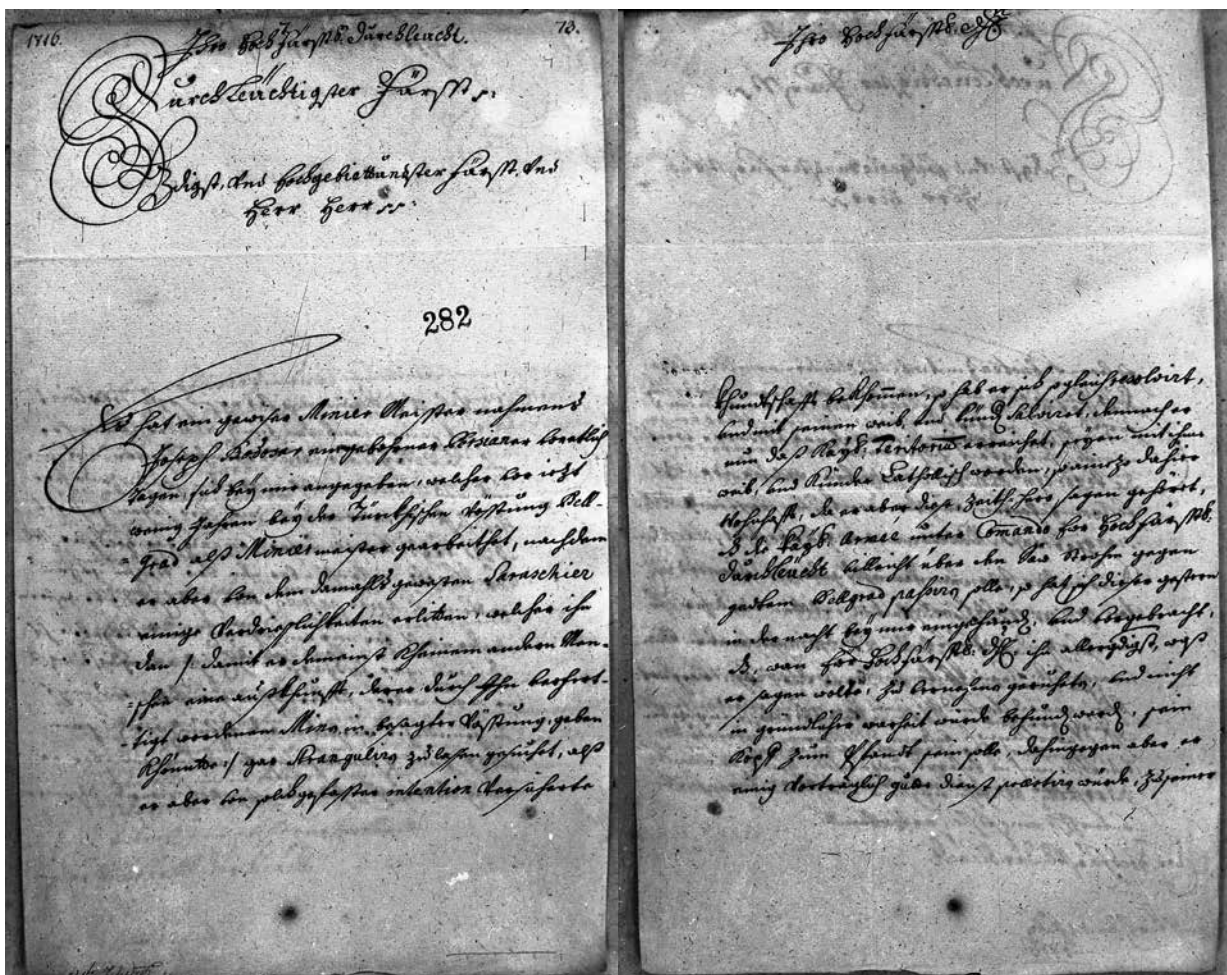
Не пропуштам прилику да Вашој просветљености пожелим од бога успешну кампању (војни поход) од срца жалећи што моје године и сталне болести сметају високој обавези.

Најпонижније служећи Вашој просветљености препоручујем се

Печуј, 14. јула 1716.

најпонижније

Јозеф Ант (он)...(нечитко, прим. прев.)

~~Handwritten text at the top of the page, possibly a title or address, including the word 'Herrn' and 'Herrn'.~~

Person Subsistenz mit weib. und Kindern im Reconnens
Zustand leben möchte; Dapd saba fiamit fca sub.
für 78. 1/2 unterst. geseamtst Zusittbarkeiten
unser Gültigkeit zu sein ansetzt, Damit aber
die belbeten fcaubas D weibron allerdigst zu be.
lassen beliben möchte, was uf mofegardam Ber.
sianer Joseph Bodosar in antwoort verfaßt, etc.

Demnachstomengle unft, fca fca für 78. 1/2
den goto uns glücklichige Campagne aufzuwilt,
von fca zu bedenken, Dmaine gese, und Ca.
tinnacliche Raumbitten in dem Gunges Land zu
fca ganad dasfindlich sein, fca fca für 78. 1/2
ed. Duterfünigt badans zu fca, Dfca biter
Duterf. unft in befand. fca für 78. 1/2. Guld be fca
zu fca, ce wofin unft mit die fca respect
unterst am fca, ce fca

Herrn fca für 78. 1/2 Durbrecht

Simflichchen. 14 July
1776

Muterkünigt fca für 78. 1/2
Joseph Ant. Kallenberg

Фелдмаршаллајтнанту грофу Регерлу

Из Беча сам добио извештај да је четвртог један број лађа са половином картуша (метака, фишека), прангија, барутом, куглама, рововском опремом (оружјем) и другим ратним материјалом испловио, с тим да је барут намењен Осијеку, а остатак ће у Будиму сачекати даље наређење.

Пошто не сумњам да ће овај артиљеријски транспорт овде приспети, молим Вас господине да оно што припада Осијеку одмах тамо проследите, а за остало, као и уколико би нешто још следило из Беча, држите у приправности, како би се на прву наредбу могли упутити (одвести) на одређено место.

1716 17.7 65
 An den ~~Herzog~~ Fürsten Regal
 gehalten bei ~~Freiburg~~ Tütak, 14 Juli 1716¹⁾

Es ist mir von Wien
 im Brief eingelaufen,
 was gestalt in einem 4. St.
 eine Anzahl Kisten mit sel.
 den Carpaten, Kältern, Kältern,
 Kältern, Kältern und anderen
 Dingen, gewißlich auf dem
 Wasser von demselben abgehenden,
 worunter das Kältern auf
 Esseg, geadmet, der Kältern aber
 in den die weitere Ordre
 vorantworten sind.

282

Die Kältern sind gewißlich,
 sehr gutem Artillerie-Frank,
 was dafelbst bereits eingelaufen
 sei also sollte man sich
~~1716~~ dabeyn, was die
 von dem Esseg geadmet, in
 gewißlich dafin besichtigen,
 den Kältern aber nicht vorantworten,
 von dem von Wien ungelassen
 müßte dargestellt in der
 Kältern sein, damit es
 auf die Kältern besichtigen
 Ordre von demselben ab.
 gesehet, mit dem in der
 Ende transportiert werden
 müßte.

Sont hat sich das
 Bonnevalische Regiment.

¹⁾ Kriegs A., Türkenkrieg 1716 Ser. III, 65.

Гроф Драшковић

Ваша просветљености

Најмилостивији генераллајтнанте и председниче Дворског ратног савета

Не сумњам да је Ваша просветљеност сретно стигла код Главне царске армије и да сте примили моје писмо, као и да сам 11-ог примио наредбу Ратног савета о мобилизацији, те сам се упутио у Загреб како бих са бискупима (владикама) и изасланицима организовао исту.

Првог августа је у Петрињи и Храстовици наређено да сви ступе у војску. Ваша просветљеност ће се и сама присетити да је потребно подоста времена од вести о мобилизацији до прикупљања. Управо спремајући се за Загреб стигла ми је 13-ог вест из Костајнице и Зриња да су Турци код Новог прешли мостове (ћуприје) са 700-800 коња и преко....(нечитко)... упали у нашу Границу, спалили две куће и све отерали, али су се брзо повукли. По изјави поверљивог пријатеља постоји намера да ускоро уследи већи упад. Још 6-ог јула сам наложио грофу Ердедији да улогори војску, а да ли је то учињено, не знам. Одмах сам подигао своје људство од реке Саве и реке Кулпе, а сада хитам ка Уни и граници на њој. Господин гроф Ханибал Хајстер ми је обећао ефективну помоћ у случају непосредне потребе. Не само наши, него и карловачки пријатељи, уходе, обавештавају да два, а можда и три турска корпуса, логорују уз Границу, под босанским пашом из Семјерна и Турли пашом. Сасвим је извесно да је у Нови дошао извештан број Турака. Прети ми највећа потешкоћа јер ми понестаје барута, олова и других ствари, што сам нажалост предвидео. Уз то, од стране Ратног савета све ми је одбијено, што из преписа у прилогу можете видети. Борба без барута, олова па и хлеба са нерегуларним јединицама је неминовност. Зато Вас молим, у крајњој нужди, да пружите помоћ и остајем

Ваше просветљености, и мог најмилостивијег генераллајтнанта и председника Ратног савета

Бусаковине, 17. јула 1716.

одани

Јохан гроф Драшковић

П.С. овог тренутка добио сам вест да су Турци зауставили петнаесторицу са њиховим оружјем, тако да је услед пуцњаве барут у потпуности потрошен.

Драшковић

17. јула 1716.

..... да ће он наредбу преузети

Јавља о намерама Турака и жали се на

недостатк за рат неопходних потреба

П.С. За неколико дана стићи ћу у логор код Козланице, где очекујем да ћу добити наредбу Ваше просветљености да ли да још делујем дефанзивно, или у зависности од развоја ствари, офанзивно.

Изјава уходе Живана из Ирига, који је био затворен у Београду

Турци су поставили мост преко Саве и журно пребацују сено, зоб, дрва и друге потрештине. Након пребацивања тих потрештина мост би требало да буде одмах уклоњен. Везир ће у следећу недељу стићи у Хасан Паланку, која је од Београда удаљена петнаест часова. Пољски краљ је, наводно, послао везиру тројицу Ракоцијевих изасланика, обукао им кафтане и са великим поштовањем послао их краљу. Мост код Вишњице још није готов.

Барон Георг Лефелхолц

1716. 22. 7. 92.
 Ich bin zu Belgrad attestirt und, aus dem Jahr 1716. am 17. July 1716. abgedruckt
 zu sein.
 289
 Da die Fürsten über die dem Herrn Fürsten von Ungarn,
 als auch, von dem, selbst und anderen Notwendigkeiten nicht
 zu überbringen. Auch soll bringen, wenn Notwendig.
 Läden, alle sogenannte Punkte al. Läden, an demselben Orte,
 davon werden. Das hier wird eine zu kommen, davon
 tag mit einer Armee zu Hasan Palanka nicht, das
 von Belgrad 15. Meil entfernt ist. Das König auch
 eben, alle die Rakocij er sind zu dem hier abge-
 schickt geben; zu dem Ende, da die die Rebellion
 in Ungarn al. gleich ausgehen, alle, wegen er sind,
 das die hier nicht zusammen und nicht, Capitan
 ausgeht, sind, wenn zu dem König zu gehen mit allen
 dem abge schickt. Die sind zu Vöcknitz ist, das
 nicht schickig.
 Baron Georg Leffelholz
 17. July 1716.

Изјава

Тражање помоћи за Црногорце

Изјава извесног Црногорца, Бојић Николе, родом из Албаније, који је као капетан био на служби у Москви, и пре годину дана напустио службу и отпутовао у Ријеку, где се задржао извесно време. Када је руски цар започео рат са Турцима, покушао је да своје земљаке придобије да се прихвате оружја, али је након закључења мира морао да напусти земљу у друштву са једним њиховим владиком, који се касније опет вратио и сада се налази на граници са Венецијом. Он се обратио за помоћ цару у Москви, али му је овај одговорио да би могао да иде код нашег цара јер ће овај започети рат у Угарској.

На то би му његови земљаци послали различите младе племиће, а да се стави под цареву заштиту, они би се пред царем обавезали да се прихвате оружја. О овој одлуци били би обавештени сви његови земљаци, и велико и мало, и духовници и световњаци, и могли би скупити око 40.000 способних људи који имају пушке, али врло мало муниције и хлеба, што би морали добити. Сви они станују у брдима, где Турци немају ваљану тврђаву. Скадар и Улцињ нису више особито чврсти, и они би могли да их заузму. Траже:

1. потврду њихових Привилегија

2. да им се пошаље помоћ у људству, и да се заузме правац који је био и у прошлом рату против Сералиона. Његова отаџбина је 6 дана одавде, а пут води преко брда и кроз долине. Мали турски замкови (тврђавице) могли би се заобићи, а Дрина прегазити.

3. тражи четворицу официра који могу (знајући језик – прим. прев.) да заповедају његовим људима. Ови официри морали би бити смештени у Сењ, а потом пребачени у Добру или Дубровник и да ту остану док људство не крене према Босни. Потом треба да се придруже својима, који ће их примити и задржати код себе. Он би хтео да о овоме обавести своје земљаке путем гласника. Одређеним официрима требало би поред муниције дати и нешто новца и неколико петарди и две хаубице. Топова ће се вероватно наћи у оним турским замковима (тврђавицама).

Drüßerage

Sind gewispen Montenegriner. Jutar 22. ^{im July} 1776
Rajtz Nicolaus auß Albanien gebürtig, ein
Montenegriner ist in Moscovitische Dienste als
Capitain gestanden, vor auffsatz ein
Juse mit abfied von einem neuen summe
gerichtet, allwo er sich einig zeit aufgehalten
wie der Czar mit einem Fürsten den Krieg
angefangen, sollte er seine Landtsbüttel zu
erreichung des gewohlt animiret, und diesen
nachgemachten Frieden, in Land verlassen
müßten, in erzschafft einb dreyen bisset,
sob, welcher aber wider zu rück gegangen,
und demnach in d Venetianische auß die
gränitz wart. Er habe sich bey dem
Czar in Moscau umb sich angemeldet,
dieser aber habe ihm geantwortet, er
müßte zu dem Kayser gehen, weilten er
ihm Hüngron den Krieg anfangen würde,
darum sollte seine Landtsbüttel Konfiskat
Junge fullbüttel zu ihm gesiehet, und
aufheben, Der sich umb den Kayserlich
Stütz bewerben sollte, sie wären gesimmet
sich vor Jhre Kayserl. Majest. zu erklären, und

die waffen zu vergriffen, von dieser
Resolution waren seine landtskantzgrat
und allein, griff, und wolle woffen,
formirt, sie konten ofngelast 40 woff,
bass man bey summen bringen, und
setten gewoß, aber gar wenig munition
und brod, magten sie selbst auß den
türckischen benachbarten ländern be-
kommen müssen; die woffen alle in
guburg allwo die türcken keine verstopf-
ung verdingen haben; schader, und wein
signd nicht gar stark, und sie konten
diese verding einstopfen; Verlaugt

1. mo die confirmation ihrer privilegien

2. mo man solle mannschaft ihren zu
sich pficken, und den woz usforn,
welchen man in vorigen krieg gegen
cesarien gemacht hat; Dem latten,

land/oge b. daz regte von der, der
woy in guburg, und spallern; die keine
türckische schloß der konten umgebung
und der flüß Trina dürckichten woz

3. mo Verlaugt er 4. das Commando der
"pändigt"

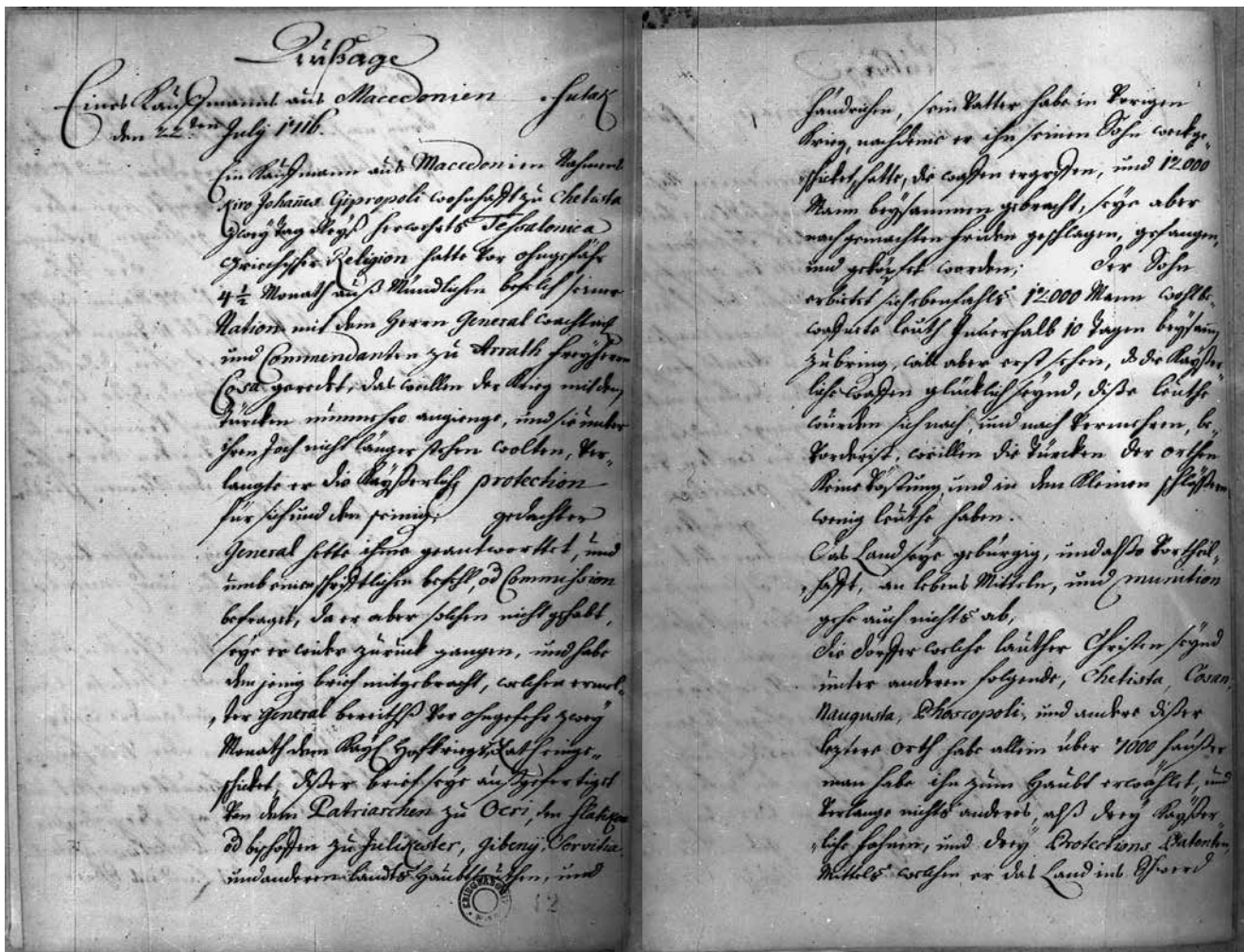
Изјава трговца из Македоније

Трговац из Македоније по имену Киро Јоханес Гипрополи, са станом у Четисти, а то је два дана путовања од Солуна на овамо, грчке (павославне) вере, је пре 4½ месеца, на усмени захтев свог народа, разговарао са генералвахтмајстером (генерал коњице) и заповедником Арада, бароном Кошом. Пошто рат са Турском почиње, а они не желе да и даље буду под њиховим јармом, тражио је царску заштиту за себе и своје. Генерал му је одговорио и питао га за примену наредби или налог. Пошто то није имао, вратио се са писмом које је генерал пре одприлике два месеца послао Дворском ратном савету. Ово писмо је написано од патријарха у (нечитко)....(Пећи ? - прим. прев.), владика из Јуликестера, Гибења, Сервиције и других угледника.

Његов отац је у протеклом рату, пошто је одаслао њега (свог сина) прикупио 12.000 људи, али су након мира пребијани, заробљени и убијени. Син се нуди да за десет дана прикупи такође 12.000 људи, али жели прво да види да царско оружје има успеха. Ово људство би се више повећавало пошто Турци немају утврђања у местима, а у малим замковима имају мало људи.

Земља је брдовита, значи има предности, а има и намирница и муниције.

Села су сва чисто хришћанска, међу осталима Четиста, Кожане (прим. прев), Наугуста, Поскополи и друга. Ово последње место има преко 7.000 кућа, а њега су изабрали за главно. Не траже ништа до три царска барјака и три заштитна патента (декларације – прим. прев.), чиме ће они подићи земљу, то обећава, да се верно боре за цара.

Изјава двојице људи из Карловаца, по имену Љуба и Пеја, које су Турци ухватили и одвели недалеко од Крушедола

Поменути људи јављају да су 21-ог јула пре подне око 9 сати кренули из Карловаца за Ириг у намери да купе вино. Недалеко од Крушедола видели су тројицу коњаника огрнутих кабаницама који су им руком дали знак да стану шро су они и учинили, верујући да су то хусари. Кад су дошли до њих рекли су им да би Алај бег из Добродола желео да им да писмо да га однесу у Петроварадин, те да би требало да дођу до њега. Одговорили су да они немају посла у Добродолу, али уколико Алај бег има (треба) да пошаље писмо у Петроварадин нека им га пошаље, а они ће га неизоставно проследити у Петроварадин. Пошто су се нећкали да оду у Добродол, Турци су им одузели пушку коју су имали код себе уз претњу да ће их побити и тако их принудили да оду у Добродол. Када су стигли тамо добили су долицу и затекли двадесетпет спремних Турака који су их одмах везали, бацили у кола и потом кренули за Београд, где су одведени у шатор где су седела три отмена Турчина, од којих је један, наводно, велики везир. По њиховом мишљењу, то је онај средњи са црном брадом. Онај са десне стране био је један старији господин са великом седом или белом брадом, а онај са леве стране био је сасвим млад господин. Стари их је одмах питао колико имамо мостова преко Дунава и колико пукова. Након много присиле одговорили су да не знају за више од једног, а пукова, како они мисле, има неких седамдесет до осамдесет, а они су им се супротставили изјавом да имају сазнање да их има сто педесет. Све ово бележио је хеџаја великог везира. Након што су се пожалили да су им Турци узели пушку и 50 форинти, стари је наредио да им се новац врати и обећао им да ће им пушку вратити спахија из Голубинаца. Након питања да ли су ухваћени на својој и царској земљи даривани су са два дуката и под претњом спроведени у Ириг. Велики везир наложио је становницима Земунa да најбрже што могу, а најдаље до следећег петка, покосе и уклоне своје житарице. Јуче је из Срема преко Саве за војску доведено 1.000 кола сена, а много кола са дрвима је такође превезено овамо. У београдској тврђави, као и у вароши има наводно толико војске и народа, да наводно не могу да се мимоиђу. Турски логор код наведене вароши простире се од Великог села до Рибишта, који су међусобно удаљена два добра сата, а између ова два села не види се ништа сем шатора. Шанац на острву код Београда још није готов иако се проширује даноноћно и може бити готов за три недеље. У поменути шанац већ је донето шест топова. Царски изасланик, који је био у затвору у Смедереву, дошао је наводно горе са великим везиром, а два Енглеза су се налазила још у затвору у Београду, где су их јаничари обесили и бацили у воду. Иначе, трговци кажу да су сазнали да је султан издао наредбу великом везиру да се са војском пређе Сава. Мост преко Дунава је наводно потпуно уклоњен, док је онај на Сави појачан новим лађама. Од њихових лађа нису видели више од четири фрегате и пет шајки. Снабдевање им је у лошем стању, а због недостатка хране су врло слаби, док се хлеб још може добити. Уосталом, видели су стотину људи да вуку топ, тј. они своју артиљерију пребацују преко Саве.

Die Nege des Bodens von ...

282

Handwritten text in the top-left quadrant, starting with 'Handwritten text...' and ending with '... wo man in in ein ge...

20. Juli 1770

Handwritten text in the top-right quadrant, starting with 'gefragt, da die ...' and ending with '... wo man in in ein ge...

Handwritten text in the bottom-left quadrant, starting with 'Die ...' and ending with '... wo man in in ein ge...

Handwritten text in the bottom-right quadrant, starting with 'wo man, woher ...' and ending with '... wo man in in ein ge...

Поштовани херцоже и милостиви кнеже и господару,

Одговор Ваше кнежевске просветљености од јуче примио сам са најдубљим поштовањем и из њега најпонижније примио на знање да многи турски поданици желе да се ставе под царску заштиту и нестане (населе) на онострану територију, и да је Ваша кнежевска милост наредила пуковницима и заповедницима у Броду и Рачи да исте приме (прихвате). Уколико би се при овоме појавиле неке сметње, да се то одмах обелодани, а ја са своје стране не налазим никакве сметње. Прошле године сам, поводом истих околности Ратном савету упутио представку да се овакви турски поданици могу примити и пустити овамо, али да се не мешају са граничарима, или да буду близу турских покрета, него да им се у округу Вуковара или Пожеге додели пуста земља, а то препише генералу барону Лонгбету и пуковнику плем. Петрашу. Уз то сазнајем да Вашој кнежевској висости требају три мање заставе (барјака) него што су пешадијске, са царским орлом, и да имате намеру да се израде у Петроварадину. На то је одмах код мене дошао овдашњи тридесетничар и донео неколико тканина, али само црвене, беле и црне боје. Очекујем наредбу ваше кнежевске висости да ли да се те заставе направе од црвеног и белог штофта и да се орао направи од црног и ушије, а што би могао да уради кројач за шаторе.

Уосталом, након мог јучерашњег повратка, обавестили су ме овдашњи тридесетичари коморски управитељ да се становници места на граници са турским Сремом, нпр. Сланкамена, Бешке итд, разилазе, а да су из осталих места већ избегли. И Карловчани такође хоће да се спасу, па чак и људи из овдашњег Мајура, па и циглари у деловима трврђаве показују страх. Ја сам истима одмах изаслао трврђавског надзорника кола, који је врло познат у целом крају, на Граници, како би на сваки замислив начин допринео да се избегли народ опет прикупи (врати) и пожње овогодишњи изузетан рад (принос). Ипак, јако сумњам да ће се овај плашљиви народ вратити у своје домове и пожњети своје житарице у пољу.

Георг плем. Лафелхолц

На омоту: Лефелхолц извештава 24. јула 1716. да се турски поданици који желе да се преселе овамо могу прихватити, али да се не мешају са граничарима. Пошто има само тканину у црвеној, белој и црној боји, да се од тога направе заставе (барјаци).

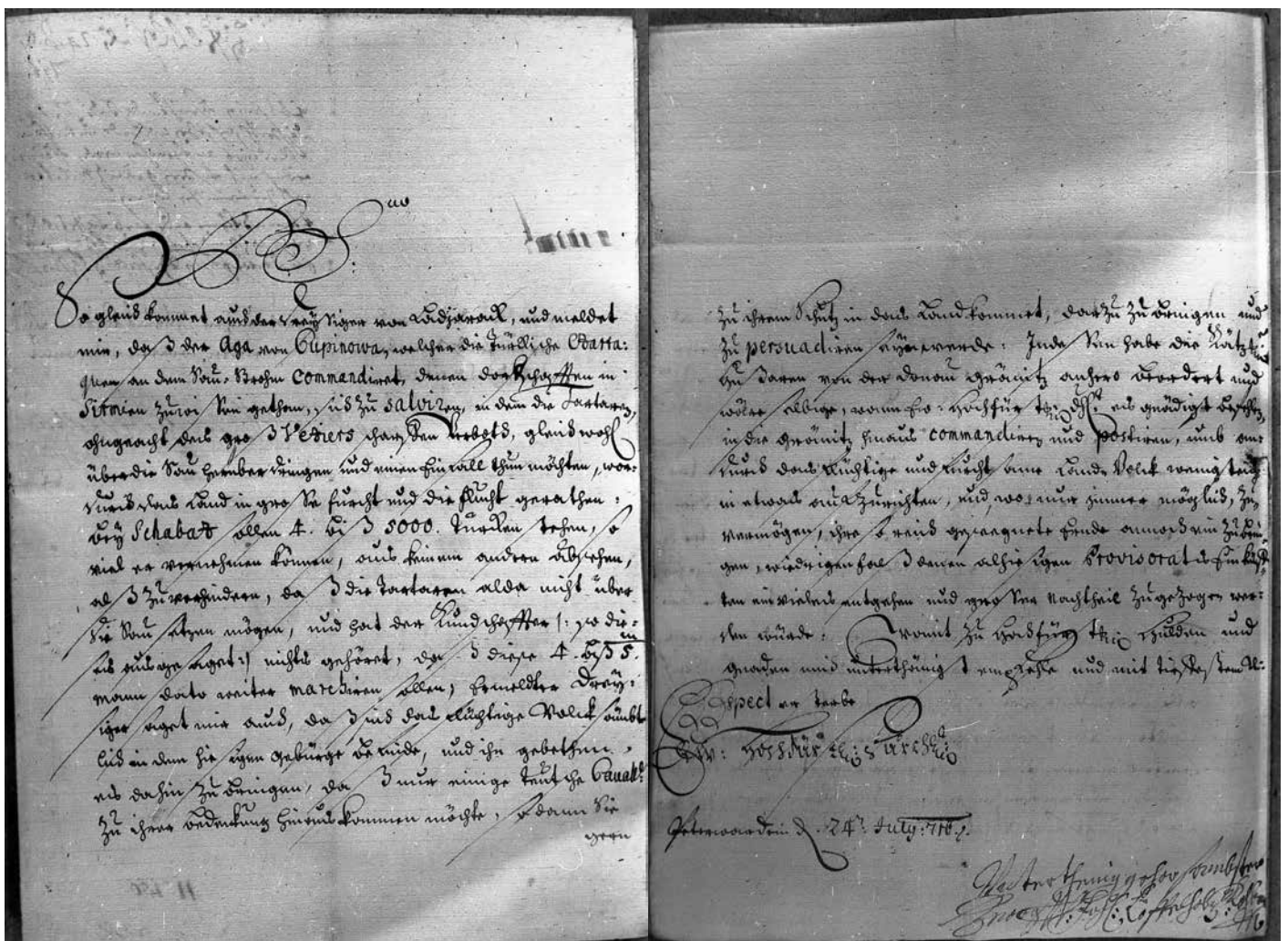
im Jahr 1781 das kaiserliche Zinsbuch, sondern igam in dem 1785
segant oder Valcovarer District einige der Cametal gründe
anzuwiesen dem und ein Zinsgaben wähen, welches auch dem kgl.
General, Baron v. Langlet und Ober dem von Petrasch also
übergeben. Von demnach sind unterthänig, das
kgl. Hofrath ¹⁷⁸⁴ v. S. folgen also dem Kaiser, ob die von
das Infant: mit einem kgl. Brief: Adler zu einem gewissen
Abzug von neunzigem seihen und also zu Fortwährenden von:
nacktigen Zins dem gedienten, woraus, so weit dem für igam
sich nicht zu ein kommen und einige für das Dingam kgl.
welche aber auch von selbst, wie dem kgl. Hofrath ¹⁷⁸⁴
sinnlich vorfinden; fürwahr als dem Hof: Hofrath ¹⁷⁸⁴
gütlich im Besatz, ob sollte die kgl. Hofrath von selbst und
was dem für das unanerkennen und dem kgl. Brief: Adler
von Kaiserthum dargeliehem dem ein wähen für die von
gemeinlich sein magst, so dem also, welche ein kgl. Hofrath
sich, so gleich vornehmlich werden könnten.

Wien:

Истовремено ме обавештава тридесетничар (цариник) из Лаћарка да је ага из Купинова, који заповеда турским чардацима на Сави, ставио до знања селима у Срему да се обезбеде (спасу), јер Татари намеравају и поред најстроже забране великог везира, прелазак преко Саве и упаде, услед чега је у крају (области) дошло до великог страха и бекстава, божаније. Код Шапца се, наводно, налази 4-5.000 Турака, без икакве друге намере, како он закључује, сем да Татарима онемогуће прелазак Саве. Поменути тридесетничар изјављује да се сав избегли народ налази на овдашњем брду и да су га (за) молили да среди ствари како би им бар неколико немачких(нечитко – војника – прим. прев.).... обезбедило заштиту, а они би ради заштите радо дошли у земљу. Требало би ...(нечитко).... хусаре, који су са дунавске границе овде смештени, уколико то Ваше височанство изволи наредити, изместити на границу како би се избегли и претрашени народ бар мало охрабрио, и где год је то могуће омогућити му да прикупи богате приносе. У противном ће многим овдашњима провизоријатима бити много ускраћено, тј. претрпеће велику штету.

Препоручујем се Вашој кнежевској милости најпонижније

Георг Лефелхолц

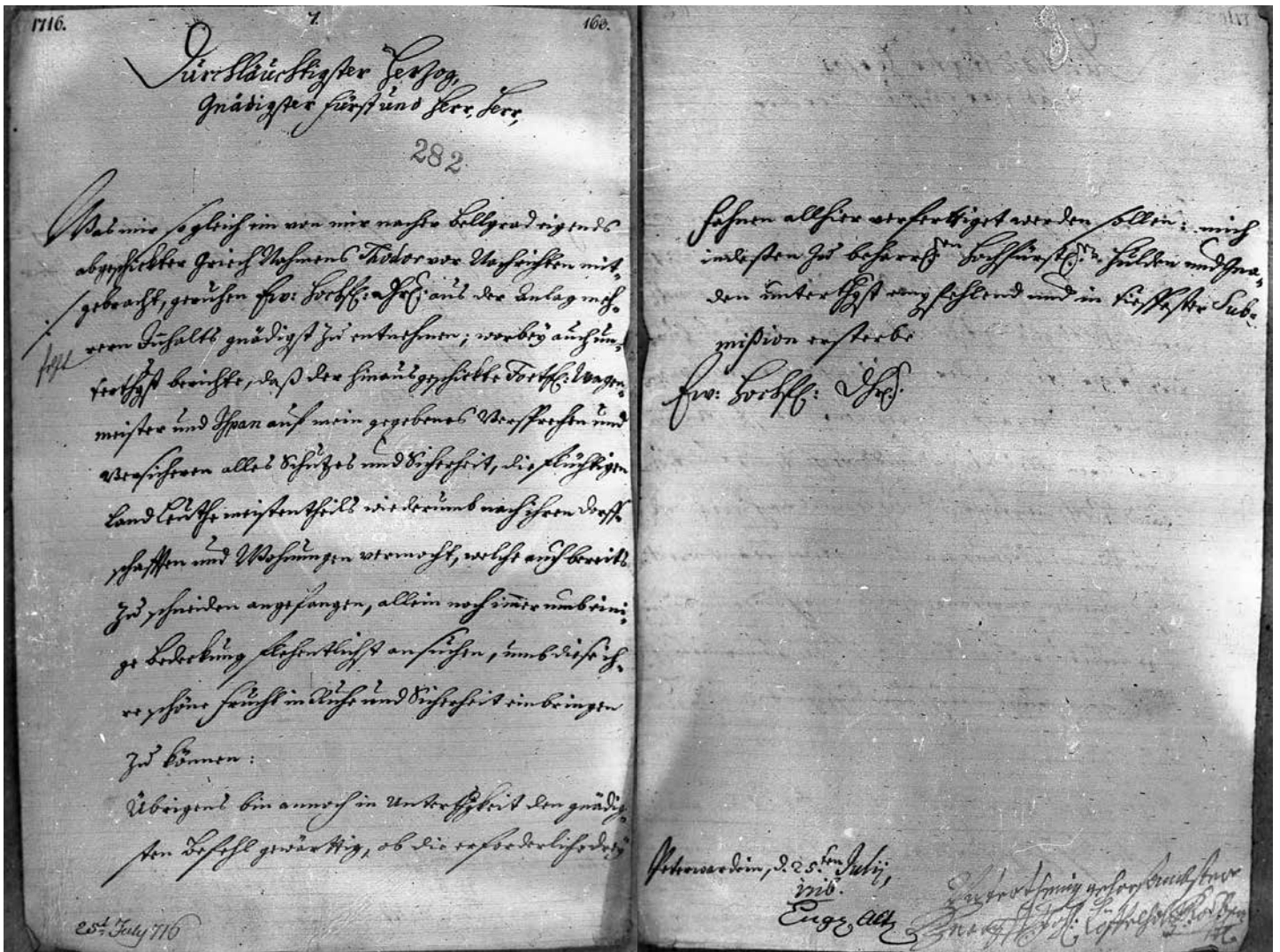
Просветљени војводи (херцоже) и најмилији кнеже и господару

Више вести је Ваша висост могла да сазна из достављених прилога, а од Грка по имену Тодор, кога сам послао у Београд. Уз то, најпонижније извештавам да је одавде изаслани фортификацијски надзорник кола, а на моје јемство и обећања, успео да у највећем броју врати избегле људе у њихова села и домове, и да су почели са жетвом, али још моле за заштиту, како би на миру и сигурности могли да прикупе своје приносе.

Уз то, понизно Вас молим за милостиву наредбу да ли треба да се израде три потребне заставе. Најпонижније се препоручујем и Вашој кнежевској милости

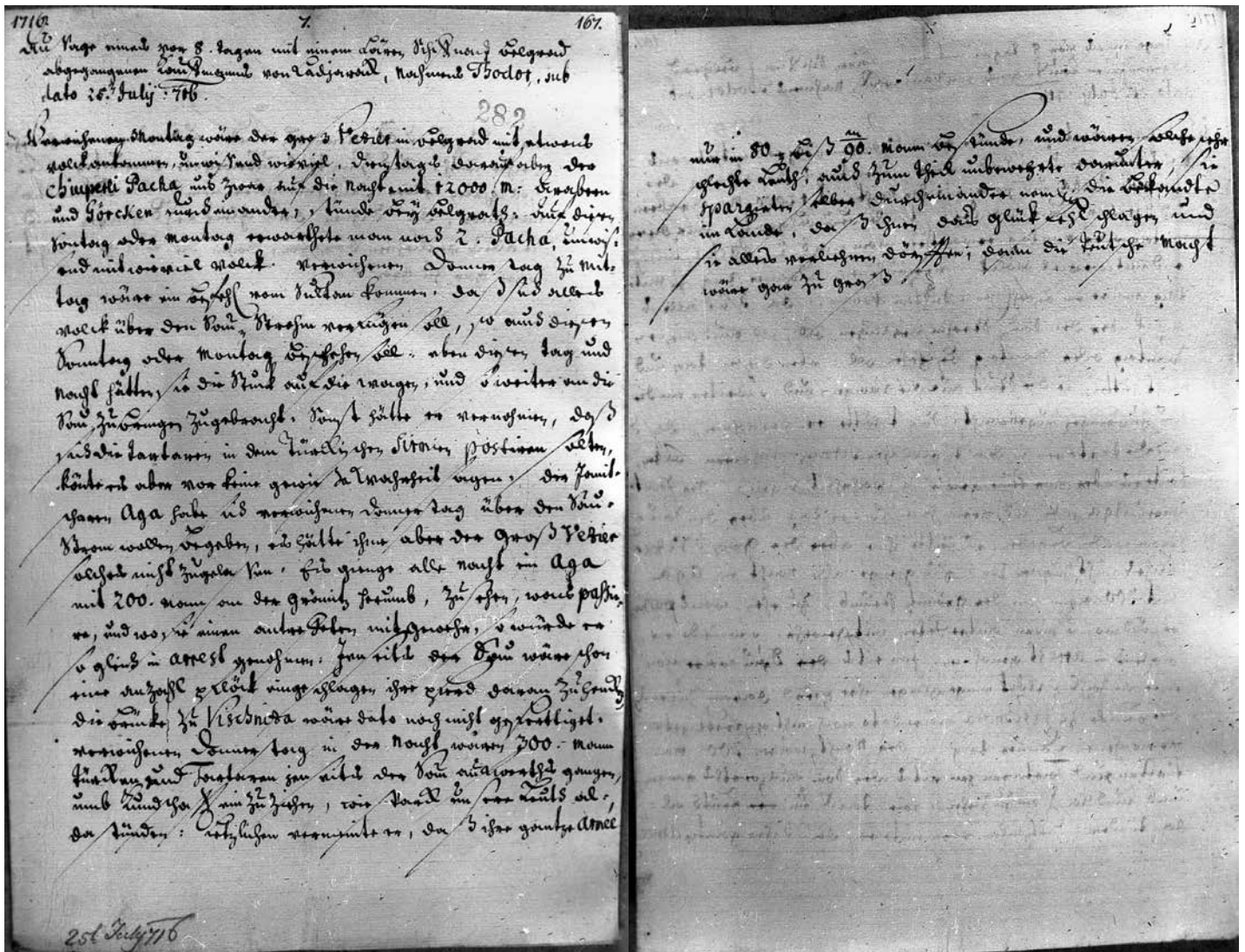
Петроварадин, 25. јула 1716.

Георг Лефелхолц

Изјава уходе Тодора из Лаћарка, који је пре 8 дана на празној лађи отишао у Београд, 25. јула 1716.

Прошлог петка стигао је велики везир у Београд са нешто војске, не зна колико, а потом у уторак, на ноћ Чинперли паша са 12.000 људи, помешано Арапа и Грка. За ту недељу и понедељак помињао је још двојицу паша са непознатим бројем војника. Прошлог четвртка око поднева дошло је, наводно, наређење султана, да сва војска пређе Саву, и то у недељу или понедељак. Управо су овај дан и ноћ провели товарићи топове на кола и возећи их на Саву. Сазнао је да би Татари требало да се сместе у Турском Срему (Турској Митровици)¹, али то не може да каже са извесношћу. Јаничарски ага намеравао је да прошлог четвртка пређе Саву, али му то није дозволио велики везир. Сваке ноћи ишао би неки ага са 200 људи око границе да виде шта се дешава, и уколико би неког затекли с пушком одмах би био затворен. С оне стране Саве ударено (закуцано) је више греда (клинова) да би се везали коњи. Мост код Вишњице још није готов. Прошлог четвртка је 300 Турака и Татара с оне стране Саве ишло на горе, да би сазнали колико је ту нашег људства. На крају су претпоставили да се њихова војска састоји од 80-90.000 људи, и да је то врло лоша војска, делимично ненаоружана и проносе гласове да ће их срећа напустити и да би могли да изгубе све, јер је немачка моћ превелика.

¹ Термин Сирмијум може да значи и Срем и Митровица (прим. прев.)

Благородни бароне,

Особито драги господин генералфелдвахмајстер је обавестио да ће хиљаду центи барута из Тирола, који стиже воденим путем, бити до даљег распоређења смештени у њему поверено место Осијек, јер господин барон жели да буде смештен сигурно, пошто је река Дунав стално пловна. Господин генералфелдвахмајстер би требало да нас обавести да ли је, и колико, у Осијек приспело од очекиваних три хиљаде центи олова из Корушке, да би овде могле да се предузму потребне мере. Уосталом, можемо господина генералфелдвахмајстера да обавестимо какве је вести донео у Константинопољ, код тадашњег посланика Флајшмана, послати курир. Његово царско величанство је отоманској Порти упутило одлуку да се изјасни, да уколико на захтев од 10-ог и 15-ог маја не стигну одговори, да наиме она, Порта, одустаје одмах од неизоставне и потпуне рестабилизације (угрожавања) Карловачког мира, са свим савезницима као и даљег ратовања са Републиком Венецијом и да јој исплати задовољавајуће обештећење, те да ће ући у Петроварадин и да ће у супротном са својим савезницима праведну ствар препустити богу и оружју. Како није вероватно да ће Турци прихватити ову правичност, много је вероватније да ће изабрати рат и дејства почети ускоро.

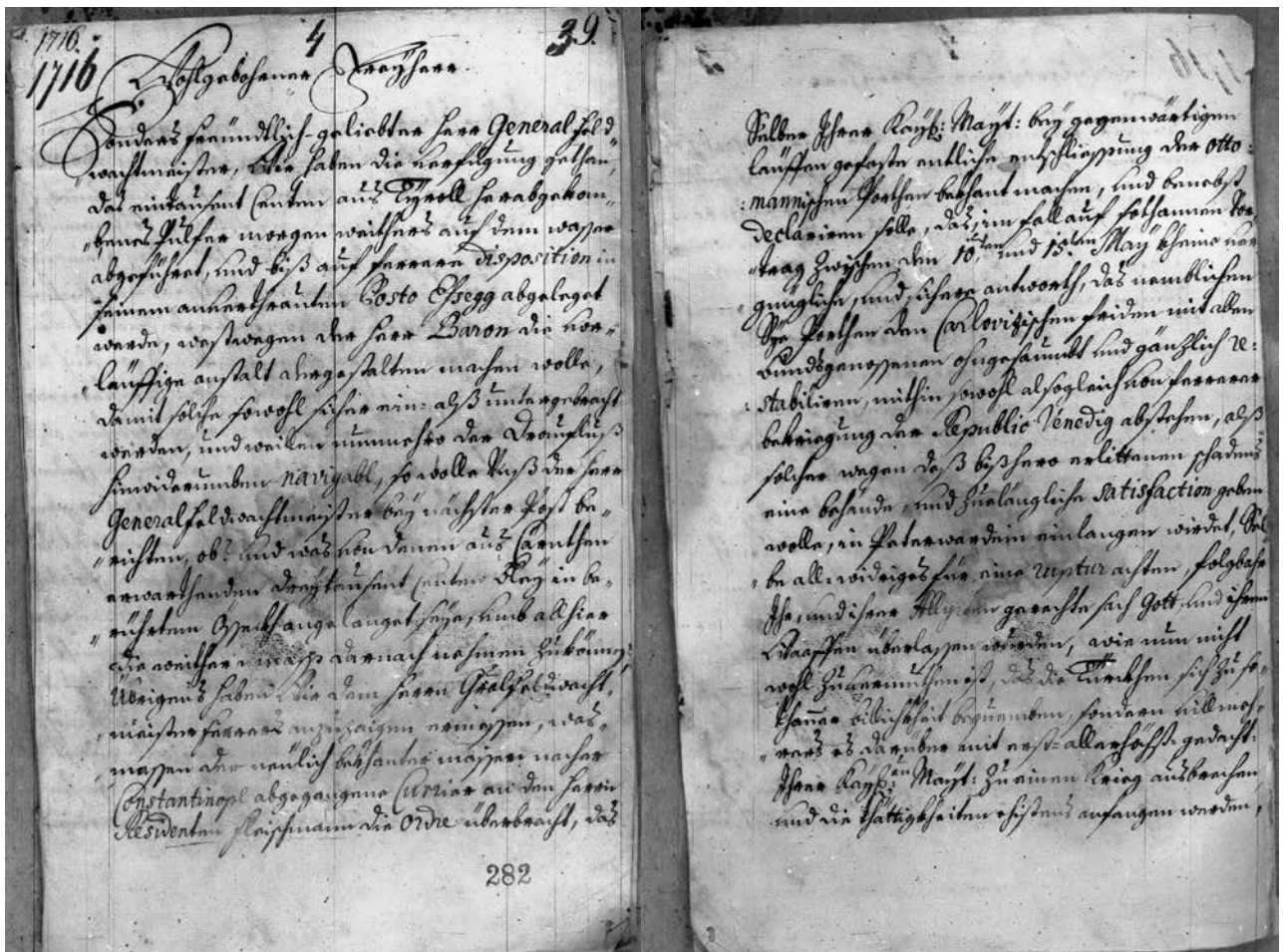
Најзад се позивам на прикључени попис и остајем

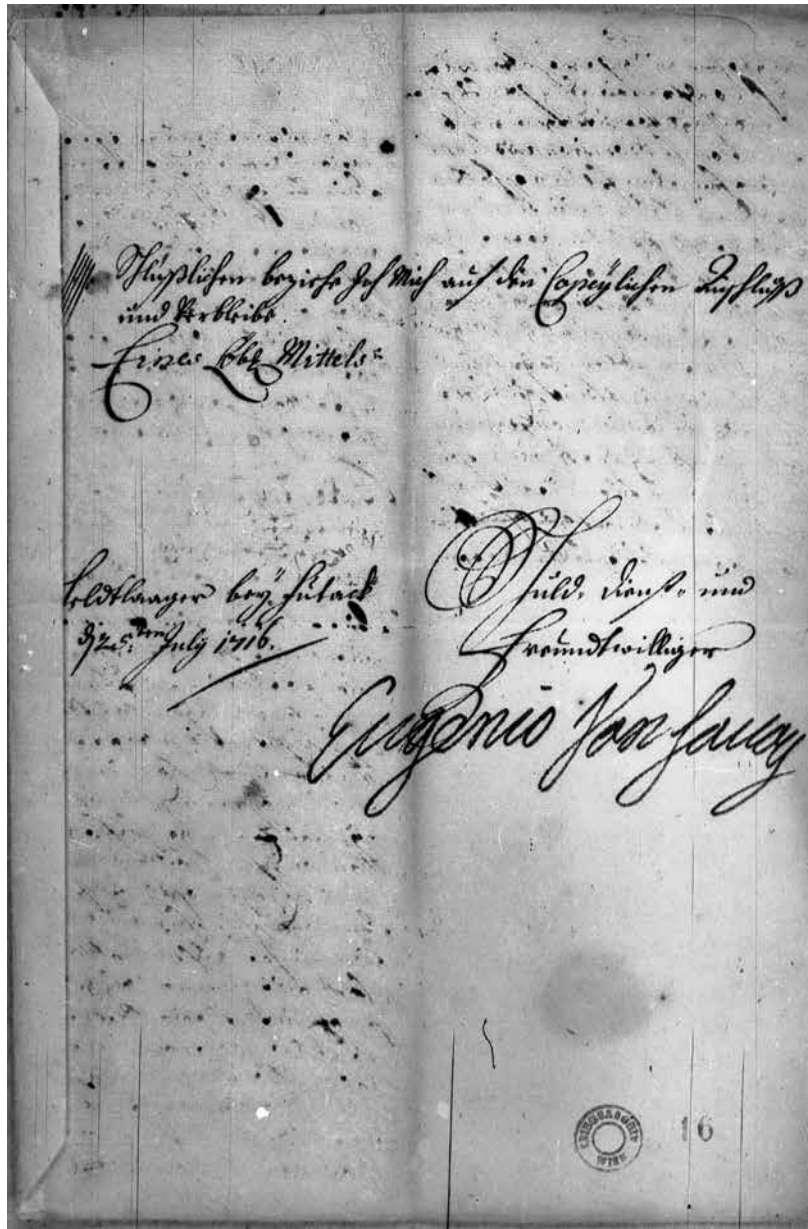
Пољски логор код Футога

на дужност, дуг и пријатељство спремни

25. јули 1716.

Еуген плем. Савојски

34. 26. јула 1716.

Одговор на данашње писмо Ваше екселенције остављам отвореним и потсећам да је непријатељ са целокупном војском прешао реку Саву и да је улогорован код Бановаца, недалеко од Сланкамена. Уколико започну непријатељства ваља се првенствено побринути за поуздане уходе. Ваша екселенција би слањем Срба или хусаро-граничара или појединих заробљеника, или пак на други начин, могла прибавити поуздана обавештења о непријатељским пуковима и покретима, у настојањима да пређу Дунав. У ту сврху упутио сам захтев да будем обавештен, а ја ћу, одмах о томе обавестити генерала грофа Воида, пошто комуникација....(са поштом).... још није успостављена, јер мостови још нису подигнути.

26. јула 1716.

Лефелхолц

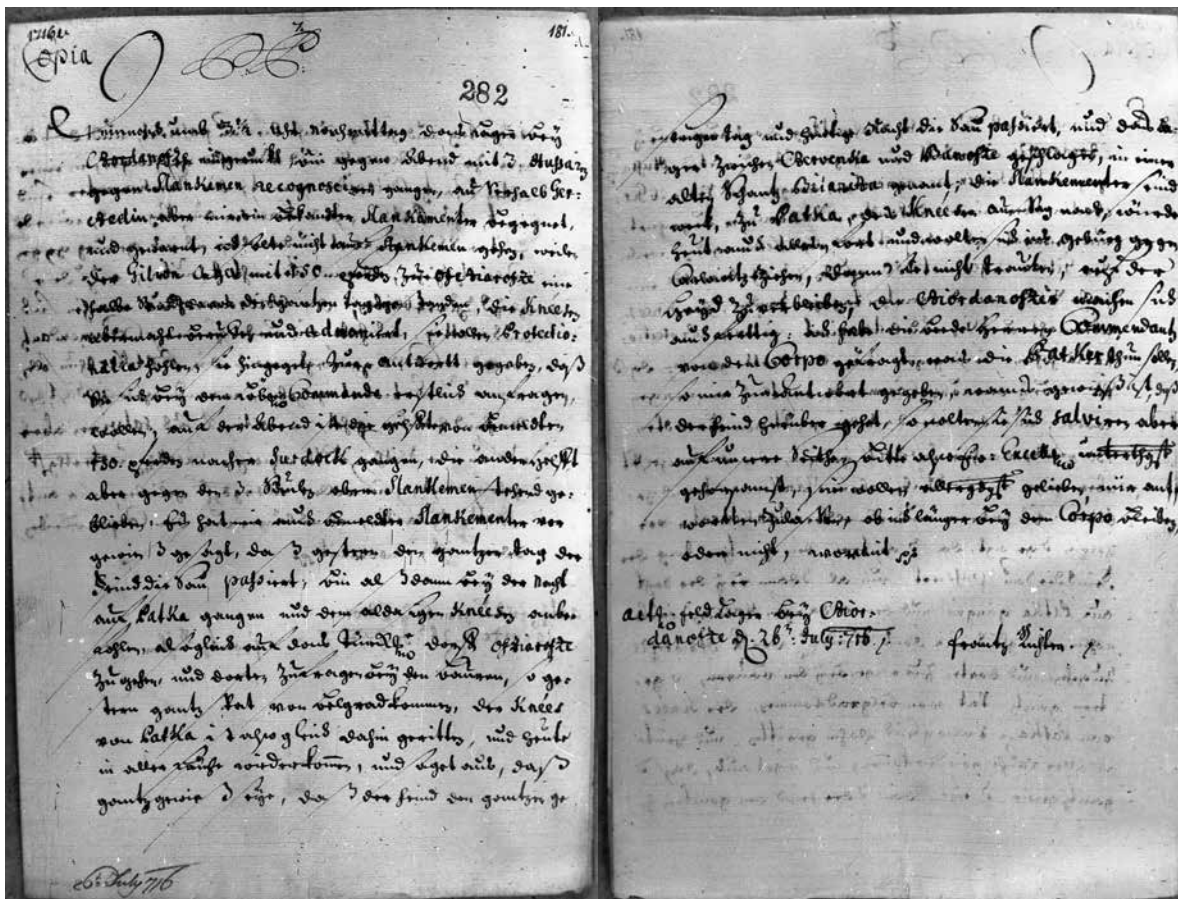
Препис

У 3½ сата поподне дошао сам у логор у Чортановцима, а предвече сам са 3 хусара (коњаника) пошао у извиђање према Сланкамену. Изван Крчедина срео сам познаника из Сланкамена који ме је опоменуо да не идем у Сланкамен, пошто је Гил... (нечитко)... ага са 150 коња читав дан био у Осијаровцу, на пола сата одатле. Позвао је кнезове и опоменуо их да допреме помоћ, на шта су они узвратили да ће се прво распитати код команде. Увече је половина од 150 коњаника отишла у Сурдук, а друга половина се затворила и остала код 3 стуба изнад Сланкамена. Поменути Сланкаменац ми је са сигурношћу потврдио да је непријатељ јуче цео дан прелазио Саву. Потом сам одмах ноћу отишао у Патку (Бешку) и наредио тамошњем кнезу да одмах оде у турско село Осијаровце и да се тамо распита код сељака, да ли се јуче долазило из Београда. Кнез из Патке (Бешке) је одмах одјао тамо, и вратио се јутрос рано и рекао да је сасвим извесно да је непријатељ јуче цео дан и ноћ прелазио Саву, и да је логор формиран између Црвенке и Бановаца, у старом шанцу званом Бањица. Сланкаменци су отишли у Патку (Бешку) и по изјави кнеза, намеравају да се данас повуку у брдо према Карловцима, и не смеју да остану на пустари. И чортановчани се такође спремају. Ја сам питао обојицу заповедника шта да раде ови из Патке (Бешке). Они су ми одговорили, уколико је извесно да ће непријатељ прећи овамо, да они пређу (дођу) на нашу страну. Молим најпонижније Вашу екселенцију да ми јавите да ли даље да останем код јединице или не.

Пољски логор код Чортановаца

Франц Ритер

26. јула 1716.

Ухода из Ирига, по имену Живан, изјављује:

Овај изјављује да су прошлог петка паша по имену Ахмед са 1.800 Арнаута, и један бег са 600 Арнаута, прешли на ову страну Саве, али не зна где су се улогорвали. Не зна ког дана је велики везир послао 400 Турака коњаника и не зна да ли су послати у Шабац или Купиново. Турци су довели 30 топова на мост на Сави, а паша је 18 топова, али не од ових, пренео са собом преко Саве. Исти потврђује да ће војска данас започети прелаз Саве. Ових 200 хиљада ефективно... (неће бити сви употребљени – прим. прев.)..., међу њима нема више од 40 хиљада јаничара и како се верује, више од 20 хиљада Татара. Колико је јака коњица, он не зна.

1716. 7. 182.
 Ein Kundige von dem Namen Schwan, bey dem J. 1716.
 26. July 1716. 282

Sie des Königl. an dem Kaiserlichen Kriegsrath in Pacha mit dem Namen Achmet, mit 1800. Mann Arnauten und ein Beg mit 600. Arnauten über die von Gröbenburg, wie es oben steht, von in die Lager geschicket, am folgenden Tag sind der Herr D'Estier 400. Mann zu Pferd, in sein Land, ob gleich nach Kupa nowa oder Sebaste geschicket, die den zu dem geschicket: die D'Estier haben 20. Stück an die von Gröbenburg geschicket, 18. aber mit 2000 Mann von der D'Estier, hätte obigen Pacha mit sich über die von Gröbenburg geschicket: Von der confirmirt demselben, der D'Estier die Armee über die von Gröbenburg, den Ausgang nehmen, welche, als ob es über die 200. Mann effective nicht bestimmt, sondern 40. Mann ganz, und wie man glaubt, ist das nicht mehr von 20. Tausend, wenn, wie demselben oben die Kundige von dem oben steht.

26. July 1716

Извод из обавештења ухода која су приспела од 25-ог до 27-ог јула

Ухода који је дошао 25-ог јула из Београда, јавља да је прошлог понедељка са нешто народа (вероватно војске – прим. прев.) у Београд дошао велики везир. Потом је у уторак стигао Куперли (Ћупрлић – прим. прев.) паша са 12.000 Арбанаса и Грка. У четвртак око подне стигла је наредба султана да сав народ (војска) пређе Саву. Баш тог дана и ноћи на колима су одвезли топове на Свау. Прича се да Татари треба да се сместе у турски Срем. Мост код Вишњице још није потпуно завршен. Иначе он мисли да се њихова војска састоји од 80-90.000 људи.

Друга ухода извештава 26-ог да су прошлог петка паша по имену Ахмет са 1.800 Арнаута, а неки бег са 600 такође Арнаута прешли Саву, а Турци су на мост на Сави послали 30 топова, а горе поменути паша је од тих са собом пренео 18 комада. Ова изјава потврђују да њихова војска данас почиње прелазак преко Саве, и да није јача од 200.000 људи, од чега 40.000 јаничара и не више од 20.000 Татара. Број коњаника (кавалерије) данас још није познат.

Обавештење од истог датума гласи да је Гиљон ага са 150 коњаника код Осијаровца, на пола пута од Сланкамена, био цео дан. Увече је половина отишла у Сурдук, а остатак према три стуба изван Сланкамена и ту су остали. Извесно је да је непријатељ јуче цео дан прелазео Саву. Због тога је много народа почело да се склања у брдо према Карловцима.

Становник Сланкамена јавља истог датума, да су Турци исте ноћи са два барјака били ту, али се нису задржали дуже од пола сата. Само су јавили да поданици не треба да се боје, али да се након 3 дана припазе. Иначе, један становник турских крајева му је рекао да су Турци вољни да поправе стари шанац између Земуна и Белар(н)ице, и да након преласка Саве ту сместе јаничаре. Данас је војка почела са преласком, а када буду прешли велики везир ће уклонити мост на Сави, и одмах кроз Срем поћи на Осијек, уместо да се у битку упусти у равници.

Даље, 27. јула јавља ухода, да у логору код Бановаца нема више од 26.000 јаничара, а број Татара није већи од 6.000, али преостала коњица данас броји око 130.000. Јаничарски корпус би требало да има око 40.000 људи, али их је неких 20.000 премештено у Далмацију, а ово су махом млади људи. Коњица је са врло мршавим и лошим коњима. Турци цене своју војску на 250.000 људи, у шта је све урачунато, значи не преостаје више од 150.000 бораца. Артиљерија се састоји од 100 пољских топова. Пошто је сва војска прешла овамо, велики везир је желео да буде питан да ли Немци желе рат, или мир.

Просветљени херцоже (војводи), милостиви кнеже и господару,

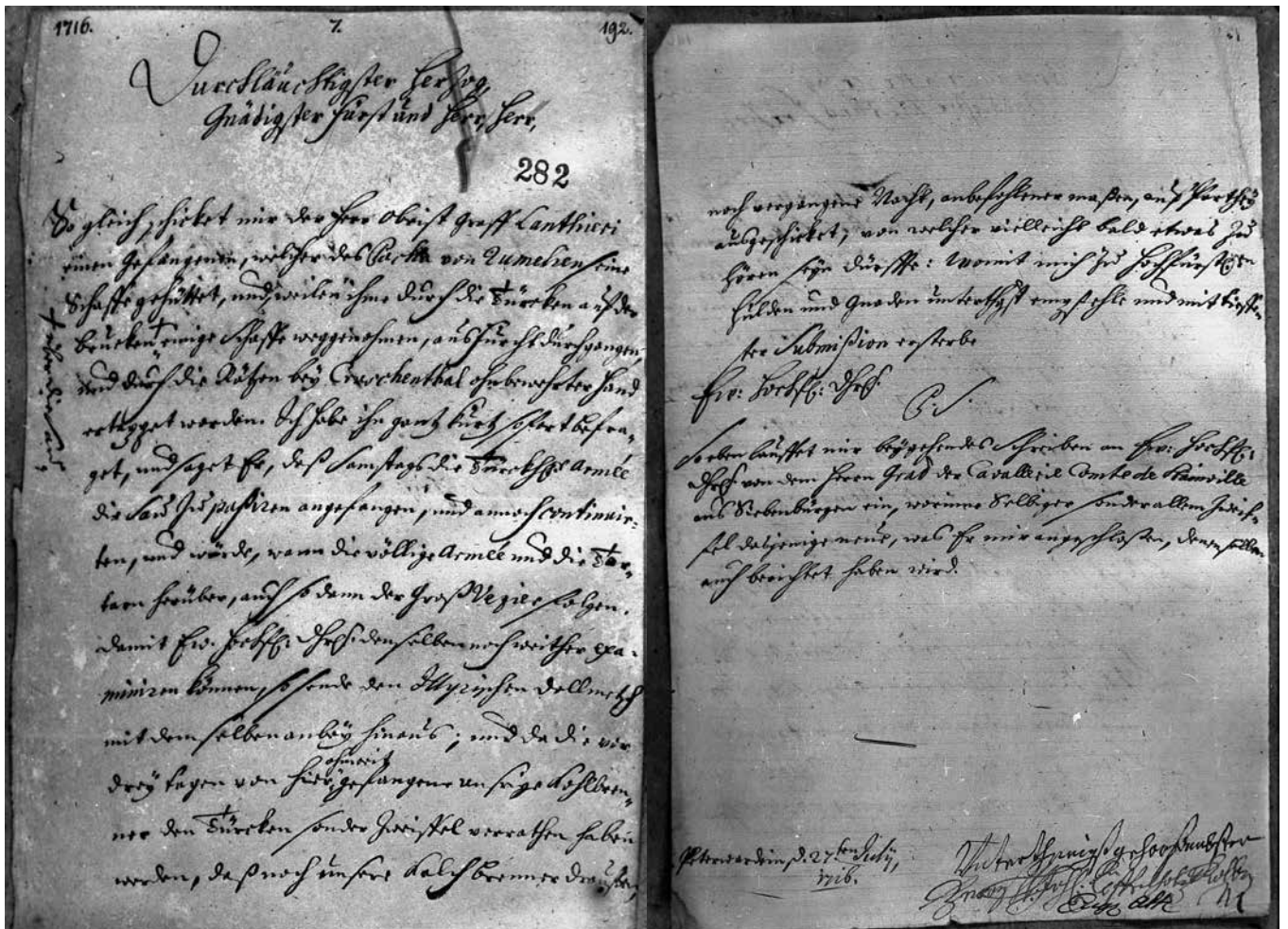
Пуковник гроф Лантиери послао ми је заробљеника који је чувао овце румелијског паше, и коме су Турци на мосту на Сави одузели неколико оваца, па је из страха пребегао овамо, где су га Срби из Крушедола ухватили. Изјавио је да су Турци у суботу почели да прелазе Саву, и кад цела војска и Татари пређу, следиће их велики везир. Да би Ваша милост још додатно могла да га испита, шаљем Вам и српског преводиоца. Пошто су наше ђумарције, који су ухваћени пре три дана, несумњиво, Турцима одали да су наши кречари још напољу.... (недостаје текст).... још прошле ноћи су неки изаслани па ће се вероватно од њих нешто чути. Остајем и препоручујем се најпонижније Вашој кнежевској милости.

П.С. Управо ми је стигло писмо од коњичког генерала грофа Штајнвила, из Ердеља (Трансилваније) у коме он, несумњиво, износи исто што је саопштио и Вашој кнежевској милости

Петроварадин, 27. јули 1716.

најпонижнији

Георг плем. Лефелхолц

Високородни драги ујаче и кнеже,

Ваша писма од 11-ог и 18-ог овог месеца, упућена из логора у Футогу сам примио и с' радошћу сазнао да сте срећно тамо стигли и нашли моје коњичке и пешадијске јединице, у тој области, у добром стању. Надам се да ће то бити и са јединицама и пољском артиљеријом која треба да приспе. Из Вашег поменутог писма проистиче да Турци из свог уобичајеног сујеверја, а делом и из других својих интереса изражавају разлога (узроке) и отворене припреме - настоје да на сваки начин одгоде (помере) и тако преостало потребно време за пољске (војне-прим. прев.) операције бесплодно протраће. То је мени и мојим савезницима сувише опасно и штетно, тим пре што је отоманска Порта, а Ви то најбоље знате, већ више пута према мени кршила мир. Ја, дакле, нисам склон, а ни обавезан да сачекам штету, опасности и неправду, или пак да моју краљевину и земљу потпуно опколи или преплави ова варварска сила. Пошто није одговорила на мој предлог од 22-ог априла, за решавање њених спорова са Републиком Венецијом, а који сам проследио преко свог изасланика Флајшмана, овог су не само отпустили без формалног одговора, него су му прекинули сваку кореспонденцију. Из Вашег мени приложеног ниподаштавајућег писма упућеног Флајшману у коме ми није нејасно најављен рат, осећам се правно побуђеним и савесно обавезним да штетне намере Турака правовремено предупредим. Стога, да се без даљег покрене војска и да се томе приступи што је брже могуће и то с' највећом озбиљношћу, и стварним делањем. Вама су на лицу места садашње прилике (околности) боље познате него што је то овде могуће, и Ви најбоље можете да одлучите (закључите) на ком месту је најбоље започети операције. С обзиром на Ваш узвишени разум, огромно ратно искуство у мојој и служби општој ствари и целокупном хришћанству и Вашу хвале вредну ревност и моје пуно поверење, препуштам Вашем осећају какву ћете операцију предузети. Без губљења времена у започетом делању треба то на границама и обзнанити, а можда по осећају јавити и сераскеру у Београду.

Пошто нисам даље могао да сачувам (очувам) мир са отоманском Портом, и истеком последњег термина за изјашњавање, а то је био 15. мај, имао сам довољно повода да се латим оружја. Порта и поред толико протеклог времена, датог јој због жеље за миром, није одговорила на такву пријатељску понуду.

Супротно општем (међу)народном праву следило је задржавање мог изасланика, те доласком велике силе водом и копном на моје границе, као и на многе друге начине, започето је кршење мира. Пошто ово нисам могао даље да одлажем, очекујем од горе велику помоћ против јасног кршења мира Порте, и надам се да ће она на себе натоварити толико проливање невинне љдске крви. Одговараће, како пред богом, тако и пред светом. Уосталом, Ваша милост је сигурно и без тога забринута и све то повремено изразите, чиме би можда могао и мој изасланик са својом пратњом бити ослобођен. Преко послатог курира прослеђујем сагласност за сретно отварање (започињање) кампање, а Вашој милости остајем привржен са добрим жељама. Дато у нашем граду Бечу, двадесетседмог дана месеца јула у хиљадуседамстошеснаестој години.

Карл

Препис

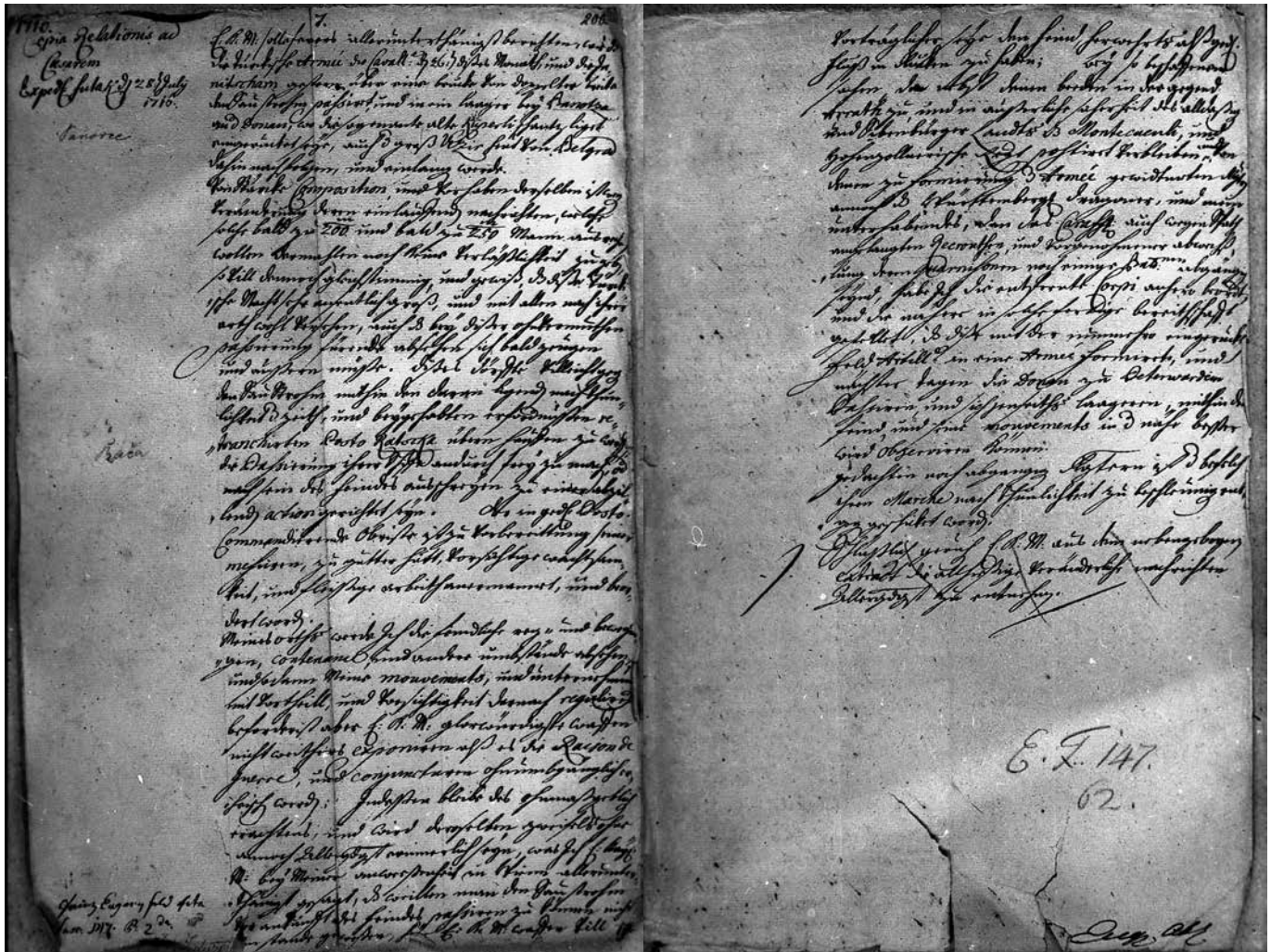
Извештај цару

Вашем величанству подносим најпонижнији извештај (обавештење) да је турска војска и коњица 26-ог овог месеца, а јаничари јуче, прешли мост – који је двоструке ширине, на Сави и да се улогорила код Бановаца на Дунаву, сместили се у стари Киперлијев (Ћуприлића – прим. прев.) шанац. Данас ће из Београда кренути велики везир и прикључити јој се.

О снази (јачини) и намерама исте, је због различитих података који пристижу, а који се крећу час око 200.000, а час око 250.000 људи, тешко дати нешто поуздано. Извесно је да је ова турска сила врло велика и да је, на њен начин, добро обскрбљена, и да се при овом преласку без сумње мора показати и изјаснити. То би могло бити у правцу Саве, да би се уништила, због потребе времена, обновљена постаја Ратчка (Рача? – прим. прев.) и тако ослободи пролаз њихових лађа, или можда за смерање неке акције. Пуковнику који заповеда у том месту је наређено да припреми одбрану, добро чување, и да буду будни и вредни.

Са своје стране ја ћу стално пратити пут и померање непријатеља као и остале околности и своје покрете с предострожношћу прилагодити томе, али особито нећу славно оружје Вашег височанства показивати више него што то неизоставно захтева војни повод (потреба). Ви се без сумње сећате шта сам ја, приликом мог присусва (боравка) у Бечу најпонижније рекао, да је боље, пошто нисмо били у стању да пређемо реку Саву пре доласка непријатеља, за Ваше царско оружје, да је боље да имамо непријатеља с ове стране, него реку иза леђа.

При оваквом стању ствари, да поред два пука која остају у околици Арада, пук Монтекакули и пук Хоенцолерн, као и Ердељски пук, остају овде, ради формирања армије од наредних пукова. Укључиће се и пук Виртембершких драгона, те мој и Карафин. Због касно приспелих регрута, и предузетом променом гарнизона, отишли су још неки батаљони. Наредио сам долазак удаљених корпуса, а ближе ставио у борбену приправност. Ови са управо приспелом пољском артиљеријом чиниће армију која ће идућих дана прећи Дунав код Петроварадина и тамо се улогорити, па ће из близине моћи боље да виде покрете непријатеља. Покренутим пуковима је прослеђена наредба да свој марш убрзају према потреби.

43. Сегедин, 28. јула 1716.

Вискородном Еугену (Еугенију), принцу од Савоје и Пијемонта, витезу златног руна, нашем драгом ујаку, кнезу, тајном саветнику, председнику Ратног савета, генералајтнанту, фелдмаршалу, управитељу и губернатору наше аустријске Низоземске.

Најпросветљенији кнеже, најпоштованији господине ујаче, Ваше писмо од 27-ог примио сам вечерас, па ћу сходно Вашој наредби кренути одавде сутра предвече. Достављам Вам маршруту коју ми је сачинио генерал плем. Херберстајн, који познаје овај крај. Вероватно ћу четвртог дана морати да направим дан одмора. Уколико мислите да је овај марш сувише велик, или мали, примићу Вашу наредбу у току пута. Пошто не бих желео да изгубим ни један тренутак, овај је марш прилагођен води, јер је ова на овој пустари услед велике жеге пресушила. Већ ове ноћи бих почео марш, али није могао бити започет услед недостатка хлеба и осталих потребштина. Остајем са свеукупним уважавањем.

Логор код Сегедина,

потпуно покоран....(нечитко)... и слуга

28. јула 1716.

Карл Александер Виртенбершки

Ноћу у 11. сати

Марш рута од Сегедина за Футог:

Први марш: за Мартонош, 6 сати на Тиси

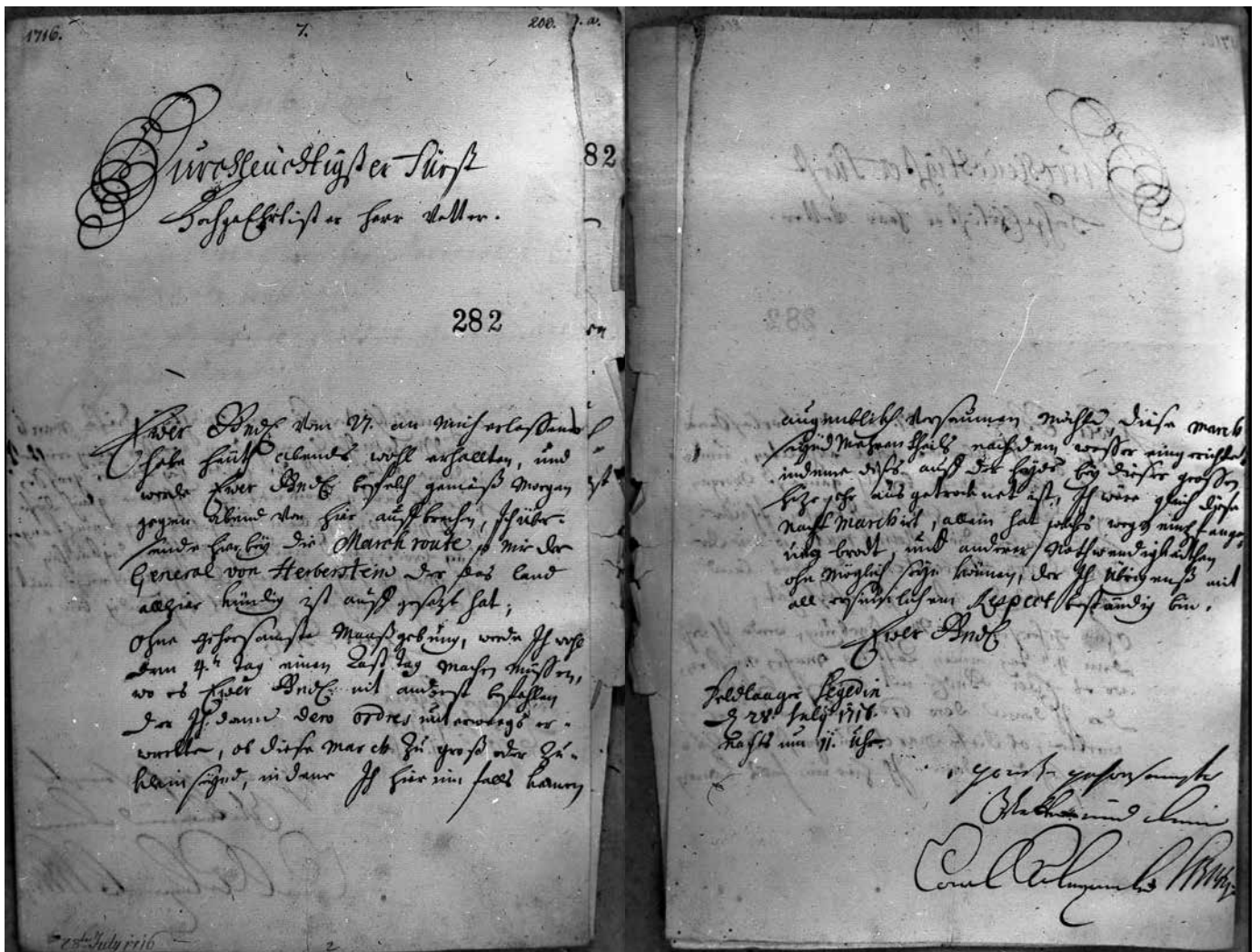
Други марш: за Честово, 6 сати на једној текућој бари

Трећи марш: за Плисаницу (??), на доброј бари, али успут без воде, осам сати

Чврти марш: за Сентомаш (Србобран), на текућој бари, уз пут без воде, осам сати

Пети марш: за Мали Кер (Бачко Добро поље), 5 сати

Шести марш: за Футог, 6 сати

Nearhe Route
von Legedim nachor Jutox

282

Vier erste Marche: nachor Martonoch, b.
beginnt an der Wäp.

Vier ste M. nachor Pestovo, b. beginnt an einem
fließenden Morast.

Vier ste M. nachor Blisanija an einem guten
Morast, unter Weg abt kein Wasser, b. beginnt

Vier ste M. nachor Septomoch an einem fließenden Morast
unter Weg kein Wasser, b. beginnt.

Vier ste M. nachor Mali. Ker, b. beginnt.

Vier ste M. nachor Jutox, b. beginnt.

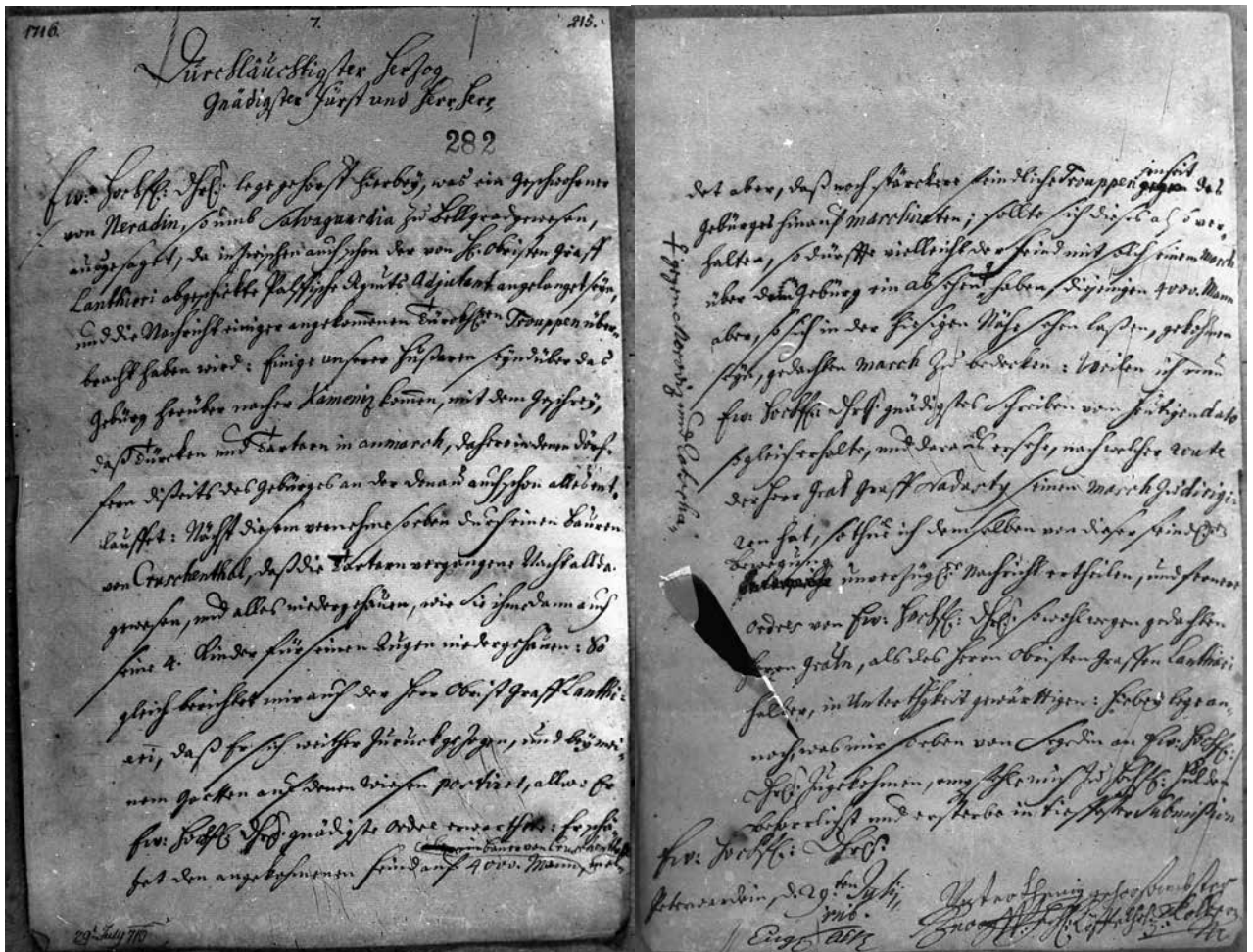
Просветљени војводи (херцоже), милостиви кнеже и господару,

Прилажем (достављам) Вашој милости изјаву заклетника из Нерадина, који је због војних потреба био у Београду. У међувремену приспео (прстигао) је и ађутант из пука Палфи, ког је изаслао пуковник гроф Лантијери, и донео вест да су приспеле неке (неколике) туске јединице. Поједини наши хусари (коњаници) дошли су преко брда у Каменицу, са узвицима да долазе Турци и Татари, и да већ сви беже и из села са ове стране брда, то јест уз Дунав. Одмах потом сазнајем од једног сељака из Крушедола да су Татари били тамо прошле ноћи и све побили (поубијали). Њему су пред очима убили његово четворо деце. Истовремено ме обавештава пуковник гроф Лантијери да се повукао даље и да се налази код неке баште и на тим ливадама очекује наредбе Ваше милости. Он процењује придошлог непријатеља на 4.000 људи, али један сељак из Крушедола пак јавље да су се још јаче непријатељске јединице (по)пеле на брдо. Уколико би то било тако онда непријатељ оваквим маршом можда намерава да иде на Моровић и Рачу, а ових 4.000 људи који су виђени у близини можда треба да покрију тај марш. Пошто сам Ваше милостиво писмо од данас примио, и из њега видео (сазнао) у ком правцу предузима марш генерал гроф Надажди, обавестићу га одмах о овом покрету непријатеља, али у вези господина генерала као и пуковника грофа Лантијерија, очекујем Вашу наредбу. Овоме прикључујем (додајем) шта ми је стигло из Сегедина за Вашу милост остајем.

Петроварадин, 29. јула 1716.

с најдубљом понизношћу

Георг Лефелхолц

Просветљени војводи, најмилостивији кнеже и господару,

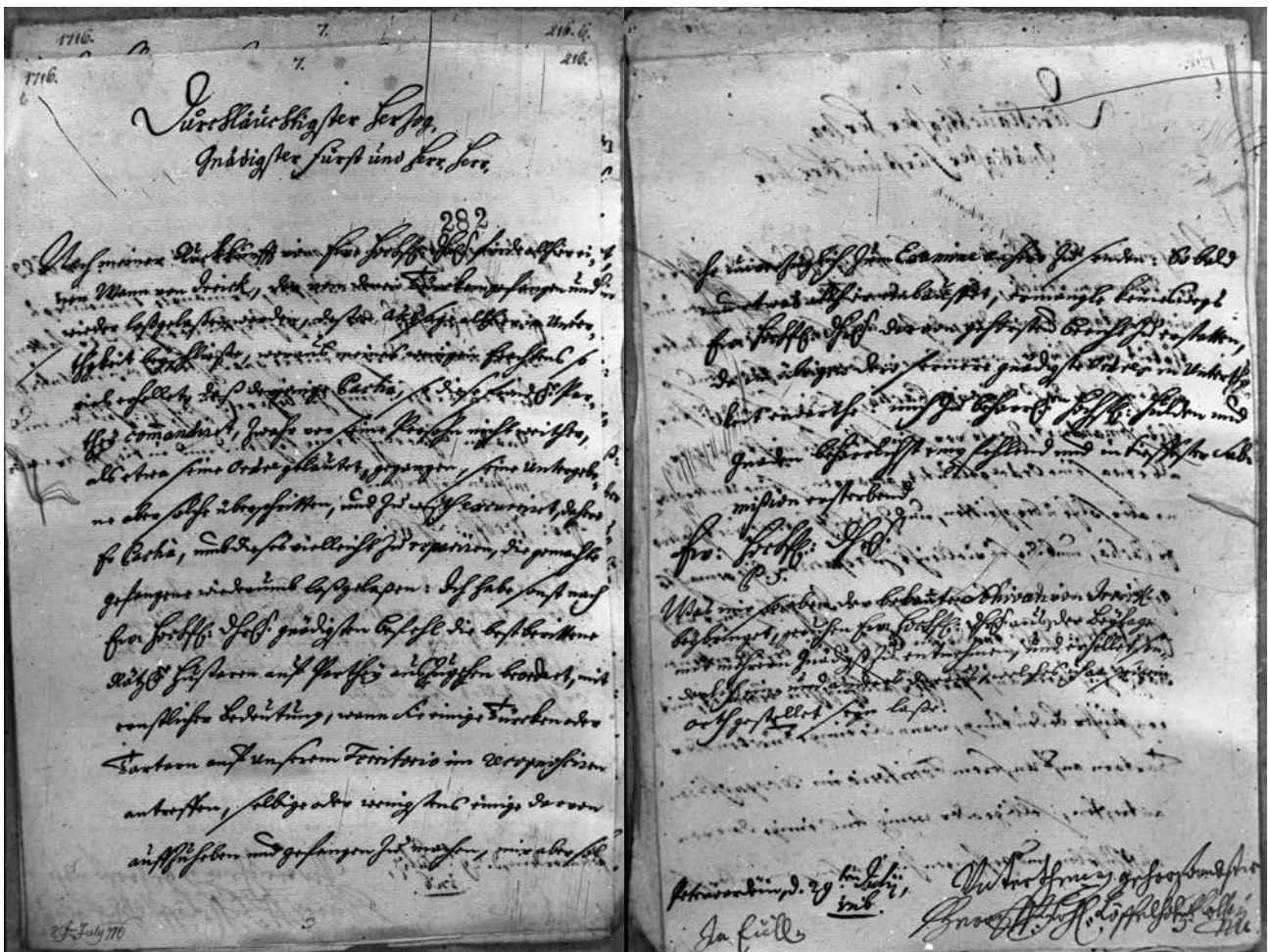
Након мог повратка од Ваше милости, нашао (затекао) сам овде човека из Ирига, који је био заробљен од Турака па поново пуштен, а чију изјаву достављам у прилогу. Из овог видим (уочавам) толико да је тај паша, који заповеда овим јединицама, лично није отишао даље него што гласи негова заповест, али су то прекорачили његови потчињени, па отишли предалеко. За то је паша да би поправио ствар, пустио заробљенике. Ја сам, на основу Ваше милостиве наредбе, наредио најбољим Србима коњаницима да крену према тим групама, да уколико на нашој територији наиђу (нађу) Турке или Татаре у извиђању, исте уклоне или бар неке заробе и да ми их неизоставно пошаљу на саслушање. Уколико се овде нешто промени нећу пропустити да Вашој милости доставим извештај. Чекајући даље наредбе Ваше милости, остајем у најдубљој подређености.

П.С. Шта ми је управо донео (саопштио) познати Живан из Ирига, сазнаће Ваша милост из прилога, из чега се појашњава и једно и друго, а ја све остављам на свом месту.

Петроварадин, 29. јула 1716.

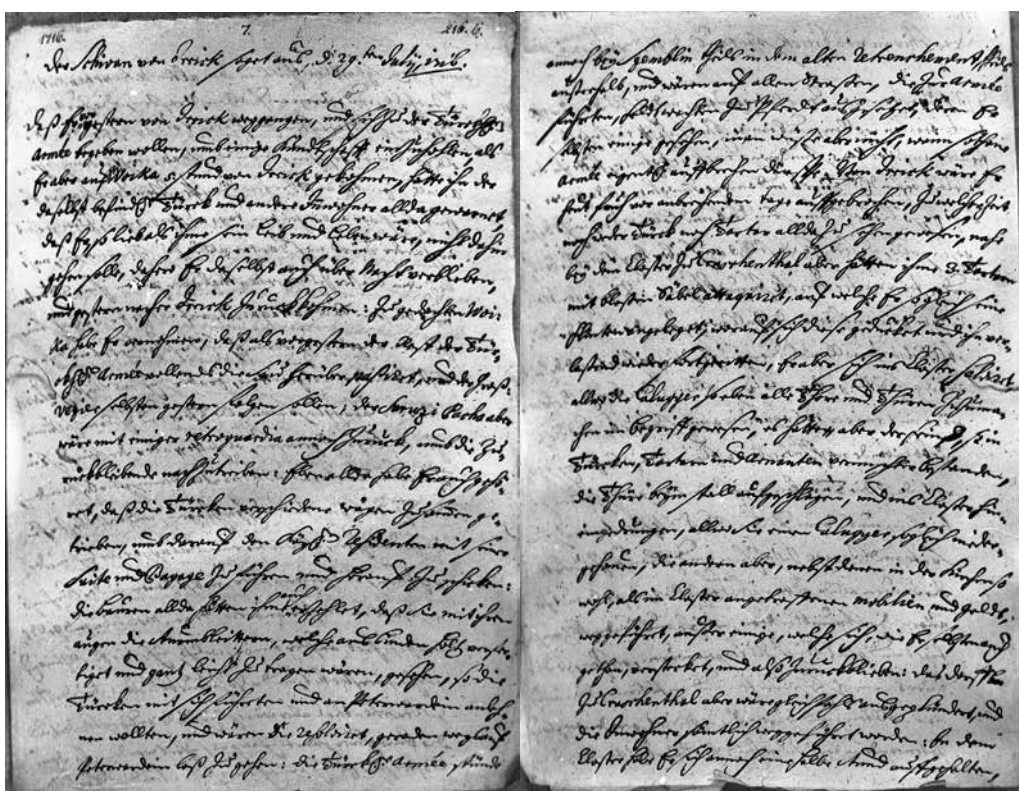
најпонизније потчињени

Георг Лефелхолц

Живан из Ирига изјављује 29. јула 1716.

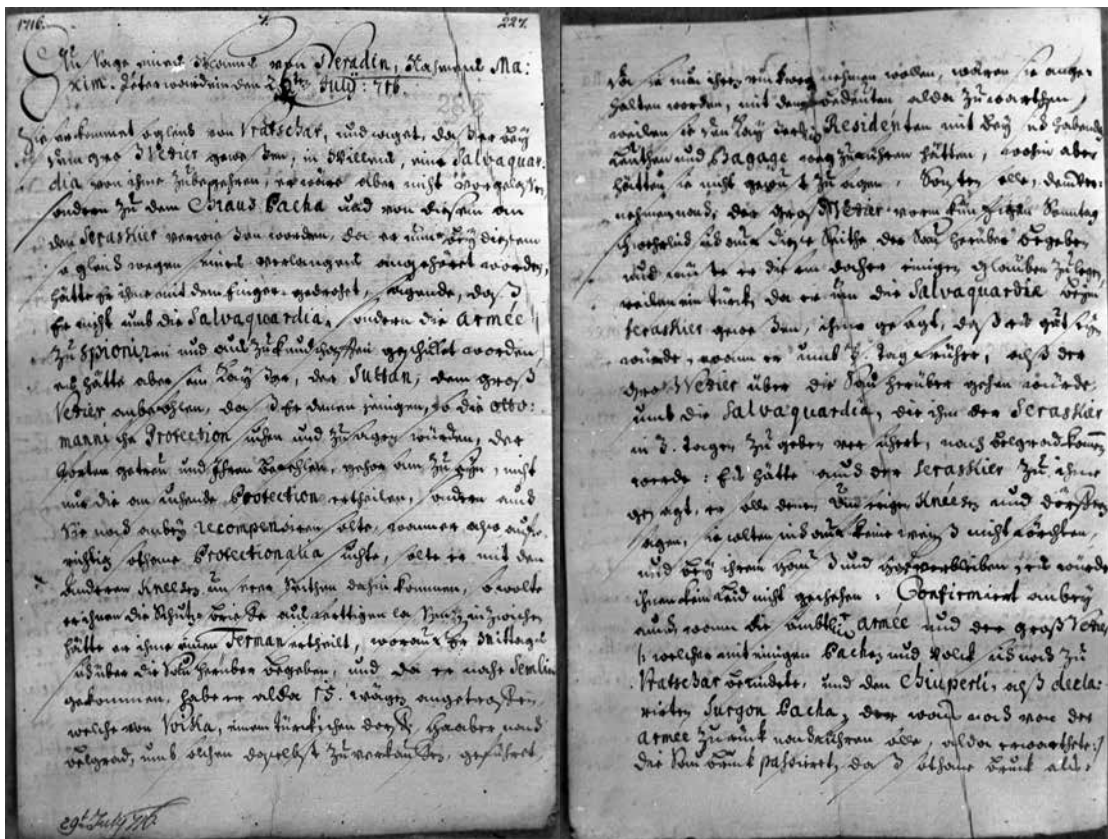
да је прекјуче отишао из Ирига да би отишао до турске војске и прикупио обавештење (податке). Када је дошао у Војку, а то је пет сати од Ирига, овдашњи Турчин, а и остали становници су га опоменули да тамо не иде ако му је живот мио, па је ту преноћио и јуче се вратио у Ириг. У Војки је сазнао да је и остатак турске војске прешао Саву и да је јуче требало да је следи и велики везир. Суручи паша је заостао са неким чуварима (стражарима) да би потерао оне заостале. Ту је и чуо да су и Турци овде сатерали (скупили) различита кола да би на њима царског изасланика и његову пратњу и пртљаг послали овамо горе. Овдашњи сељаци су му рекли да су видели Турке како носе сасвим лаке мердевине од липовог дрвета, да би их прислањали (наслонили) на Петроварадин, да су спремни да иду право тамо. Турска војска је још код Земуна, делом у страом четренцаменту (шанцу) да делом изван њега, док су страже на коњима постављене на свим путевима који воде према војсци, од којих је и он видео неке, али се на зна када би војска могла да крене. Из Ирига је кренуо (отишао) пре сванућа, али није још видео ни једног Турчина или Татара, али код манастира Крушедол напала су га три Татара, са исуканим сабљама, али када је он подигао своју пушку они су опет одјихали. Он се, потом, склонио у манастир, док су калуђери затварали сва врата и капије. Непријатељи измешани од Турака, Татара и Арнаута развалили су врата на стаји (штали) и продрли у манастир, и одмах су убили једног калуђера, а остале са свим нађеним покућним стварима и новцем, отерали. Остали су само они који су се сакрили, међу њима и он. Село Крушедол је такође опљачкано, а целокупно становништво одведено. У манастиру је остао још неких пола сата, па пошто се непријатељ више није ни видео ни чуо, држећи се брда, упутио у Карловце, који су били потпуно празни, јер је становништво побегло, а непријатељ је био код Капеле мира. Колико је чуо, ова непријатељска јединица састојала се од око 2.000 Турака, Татара и Арнаута којим је заповедао черкашки паша по имену Ахмед. На узвишици код Карловаца узео је наше хусаре (коњанике) с којим је дошао овамо. Недалеко од Крушедола стајао је на узвишици паша који је калуђере и све остале људе ослободио, па је онда видео како се непријатељ повукао.

wenn es sich, da nunmehr nicht mehr zu hoffen und zu
 fürchten, gegen die Gebirg salten unsere Erlaubnis
 gegeben, und unterzwey viele schickliche Concessionen:
 gedachte Erlaubnis habe so ganz leicht gefunden, indem die
 Finances alle weggeschlichtet, obzwar sie sind nicht weniger
 als für die Erlaubnis gegeben: So wird so Messung
 habe, wäre diese schickliche Sache bey 2000 Mann
 geschehen, und an die Türken, Estern und Armanen
 bestehend, und von einem Czerkatschi Cacha Ahmed Pascha
 mandirandirt worden: Auf der Seite von Erlaubnis
 habe so gesehen von uns angeordnet, wie das so
 sich vollendet ansonst Regeln. Obzwar Czerkatschi
 auf der Seite hatte der gedachte Cacha selbst ge-
 funden, welche die Cabaletten, so viel vorhanden
 Contingens, so wie unter die Augen gegeben, wieder
 abzugeben, und hat so Schwan der Fund, wie
 es sich zumut gesprochen, und dem Land wird
 so zu können.

Изјава човека из Нерадина, по имену Максим, Петроварадин 29. јула 1716.

Овај је управо дошао са Врачара и каже да је био код великог везира, са намером да од њега (за)тражи салвагардију, али није пуштен него је упућен на Чијанс пашу, а од овог на (код) сераскера (главни заповедник- прим.прев.). Код овога је одмах саслушан, где му је исти прстом претио да он није дошао због салвагардије него да шпијунира војску. Али, његов цар, султан, је наредио великом везиру да све оне који (за)траже турску заштиту и који искажу верност Порти награди не само заштитом него и да их обештети. Уколико, дакле, искрено тражи заштиту, нека дође са осталим кнезовима са ове наше стране, па ће им он дати заштитна писма. У међувремену му је (из)дао ферман (путне исправе – прим.прев.) након чега је у подне прешао овамо Саву и када је дошао близу Земуна узео је 15-оро кола (запрега) из турског села Војке, који су (пре)возили зоб (овас) за Београд, ради продаје. Када су намеравали да крену назад, заустављени су и наложено им је да (са)чекају да би повезли царског изасланика с његовим људима и пртљагом, али куда нису знали. Иначе, по сазнању, требао би велики везир да пређе Саву на ову страну у сладаћу недељу. Ово му је вероватно рекао неки Турчин, када је био код сераскера због салвагардије, да би било добро да дође у Београд три дана пре него што велики везир пређе Саву, а сераскер му је иначе јамчио да ће му за три дана дати салвагардију. И сераскер му је рекао да нашим кнезовима и селима каже (пренесе) да се ни на који начин не плаше и да остану код својих кућа, пошто им се неће учинити ништа нажао. Додао је још, када цела војска (армија) и велики везир пређу мост (а он се са појединим пашама и људством још налази на Врачару, Чимперли паша, као декларисани сургон паша који треба да доведе заостале ствари), да ће мост бити уклоњен. До сада је на ову страну пренето само 100 пољских топова, док се остали још налазе поред Саве, а Турци окупљају биволе за вучу. Галије, фрегате и слично налазе се у Смедереву, а у Београду их очекују, како је разумео, за 3-4 дана. Са ове стране је улогорен јаничарски ага, али није чуо да намеравају да се ушанче.

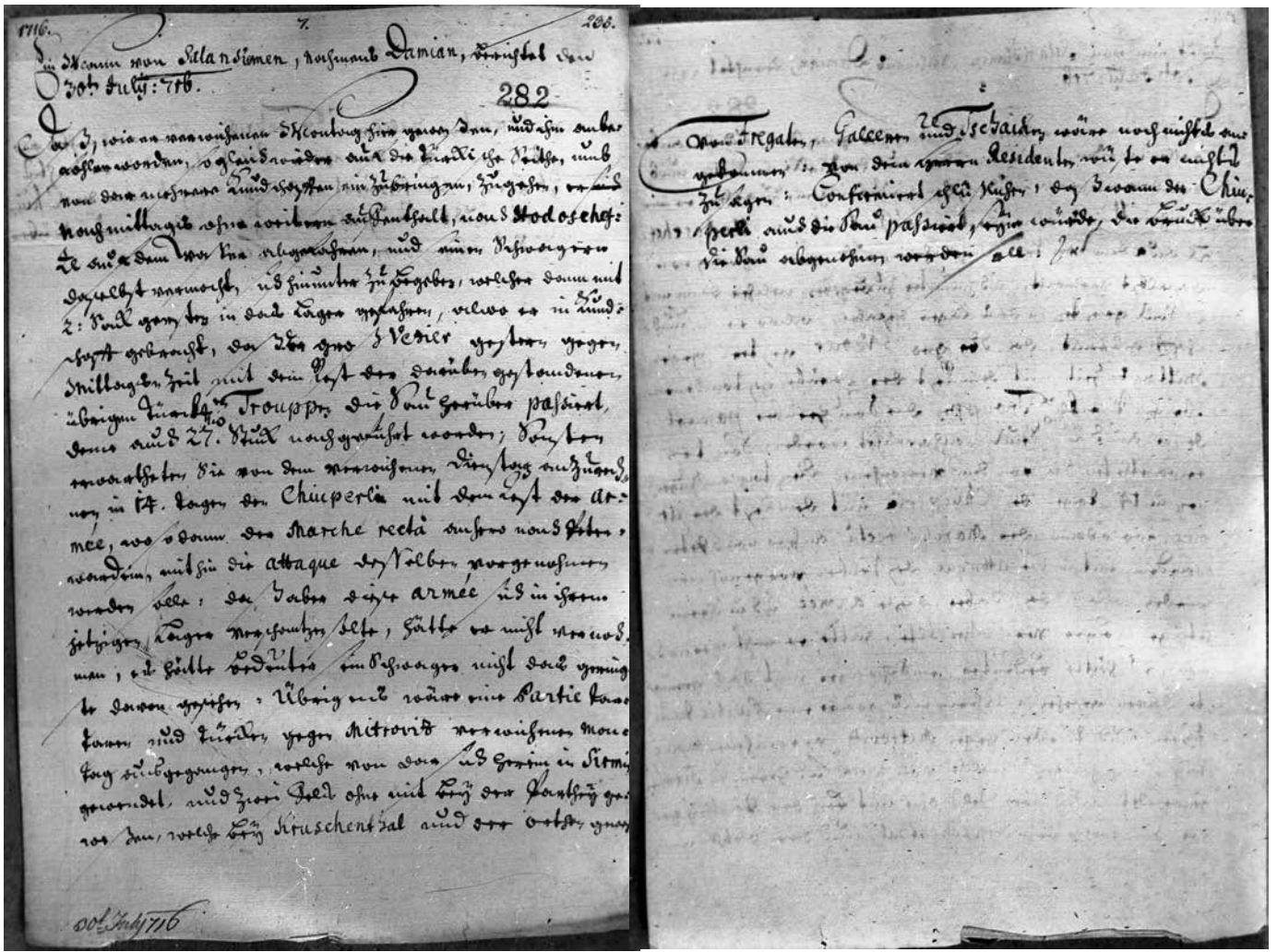
Допис грофа Ференца (Франца) Надаждија

(текст нечитак и непреведен, прим. прев.)

50. 30. јули 1716.

Изјава уходе по имену Мишко из Ковиља, 30. јула 1716.

Овај је прошлог понедељка отишао одавде и у уторак ноћу дошао у Белелгиш, одакле због страха није смео да иде даље на доле, пошто Турци овуда имају пољске страже. Он је ипак за један дукат унајмио једног становника Белегиша који је ушао у турски логор и отишао до моста код Земуна и отуд му донео вест да је турска војска (армија) још код Земуна, али изван страог четранцамента (шанчева), и простире се до Червенке и Беларице, и готово све је са ове стране. Велики везир, који је прекјуче сиротињи у Београду делио паре, да би се молили за њега, треба(л)о је јуче да дође, али се прича да ће исти сутра још једном делити паре сиротињи, а прекосутра ће кренути са војском право на (за) Петроварадин. Уколико му пак, Немци дођу у сусрет био би спреман да им пошаље (испоручи) једну ...(нечитко, пим. прев.)..., и изразито би желео да се његова војска са Немцима огледа (сретне) на равној земљи, због чега и није дозволио да се поправи стари четранцамент (шанац) у Земуну, или да негде другде ушанче. Такође се говори да би након покрета војске требало уклонити мост код Земуна. Стварну снагу нико не зна, нити је могао да сазна. Зна се само толико да има 30-40.000 јаничара и 7.000 Татара. Највећи број чини коњица, у којој је и 12.000 Арнаута на коњима под Черкази пашом. Арнаута нема међу пешадијом, али има сејмена. Колико стварно има топова не зна да каже, јер је ухода видео само седам. Очекивало се и 60 фрегата, али још ниједна није стигла. О царском изасланику зна само толико да се наводно још увек налази у затвору у Смедереву. О јучерашњој ствари ништа не зна, јер се у Ковиљ вратио водом, а отуд (из Ковиља) дошао овамо овом страном Дунава.

52. Футог, 31. јула 1716.

Александар Виртембершки

Просветљени кнеже,

драговољно поштовани господине ујаче,

Ваше цењено писмо од 28-ог – са приложеном маршрутом сам примио са задовољством. Истина, никада не бих по(веровао) да од Сегедина доведе, до Футога, има толико да се маршира. Ви се немојте упутити овамо него право на Римски шанац у Петроварадин. Овим остајем.

Логор код Футога,

31. јула 1716.

службено потчињени и одани ујаку

принц Александар Виртембершки

B. A. Prinz Alexander
von Württemberg

Zuvörderstigen Fürst.
Fürniedlich gnedigen Fürstlichen.

282

Euer Liebden wurdtschreiben von 28er exspirantis
hab ich sambt der auszugsamen Marche kloute woff.
befändig, und lator in woffrit nicht geglaubt, das
von Segein bis hiesu nach lutoke so will Marches
sich solten; Euer Liebden. Erleben als ichu wong
nicht hiesu sondern graw an die Königin auf
Herrwarth zu hiesu. Schreit Abtrieb.

Euer Liebden.

Leage bei lutoke
den 30ten July 1716.

Zunächst dinn
und konne lator.

S. A. Le Prince Alexandre de Württemberg. 30ten July 1716

Изјава уходе по имену Нешко, из Ирига, од 31. јула 1716.

Овај је прошлог уторка отишао из Ирига и одвезао овас (зоб) у турски логор где је чуо и видео да је велики везир са целокупном војском прешао овамо и да се велики везир налази изван, а јаничарски ага, пак, унутар старог четранцамента код Земуна. Татари су код Сурчина и Фенека, а војска се протеже до Червенке и Беларице. Топова, који су такође већ овде преко, има одприлике 120, од којих 2 вуку по 20, а остале пак по 16 бивола. У логору се прича да чим стигне Чиплели (ага), који сваког дана треба да пристигне са 40.000 кесеција, односно турских разбојника, на коњима, војска треба да крене горе према Петроварадину. Јуче је, наводно, кренуло 2.000 Татара и 3.000 Турака на коњима уз Саву, упућени су горе према Рачи и чуло се да су потукли Немце који су изгубили и топове и напустили све па и Рачу.

1716. 281.

Die Paga wird kundgethan, dasjenige Neshko von
 Jorick am 31ten July: 1716.

282

Es ist zu vernehmen, dass ein bag von Jorick angekommen, und
 sich in dem türkischen Lager haben gelagert, also er gefehret
 und geschrien, da der gro. V. Petier mit der türkischen
 Armee vorüber gieng, und wurde gedacht Petier auf den
 Fall, der Jorick Jorick Aga aber imwegels dem alten
 Uebereinkunft von Stembliu und die Lasten, die
 Juretin und Venack, die Armee aber so machtlich
 in der Serwenka und Belaricka. Der Stück, wofür
 Jorick, wieder geschicket in der 20. geschicket, zusammen
 2. mit 20. die andern aber alle mit 16. in Belaricka
 der Paga wieder, die noch gieng in dem Lager
 da der wald der Schierli, welche alle Tage mit
 40. m. Kesselschia oder türkisch. Jorick zu geschicket
 ist wieder, ankommen. Die Armee auf den, und
 Jorick ein Jorick an dem, alle, geschicket waren
 2000. Lasten, und 3000. Jorick zu geschicket in der Jorick
 die alle gegen Ratscha gieng geschicket worden, nach dem
 das über seinen auf dem von Jorick geschicket
 wieder in geschicket, da Jorick alle die türkischen geschicket
 und die geschicket, Jorick und wieder, und Ratscha
 und der Stück, und allen Jorick von mit von.

31. July 1716

Најпросветљенији,

Најмилостивији царе, краљу и господару, као што сам Вашем царском величанству најпонижније јавио 4-ог овог месеца је за напад на непријатеља реком разаслана муниција и то: за коњицу 24 метка по човеку, за пешадију по 30, а гренадирима по 4 гранате. И артиљерија је била обезбеђена са муницијом, да би обезбедила све стране, док су пукови оставили целокупну опрему сем оног што је потребно за борбу. Напред постављена коњица и из Сегедина прispела пешадија требала је с почетком ноћи да започне са преласком преко оба понтонска моста, да би у освит (зору) могли да започну напад. Нажалост, десило се да су се воденице на Дунаву, недалеко од Петроварадина, за које је неколико дана раније наређено да се привежу на обалу, због сталног јаког ветра нису могле привући, па су откачене налетеле на мостове, иако је још на време покушано помоћу шајки и још којечим да се уклоне, што је донекле и успело. На првом мосту су оштетиле 5 лађа (понтона), а на другом 18, чиме су мостови оштећени и марш јединица је, ради јутарњег напада, закаснио 2½ сата. Предузимљивошћу фелдцајгмајстера (генерал артиљерије) барона Лефелхолца, оба су моста ускоро поправљена и постављена. Коњица је подељена на 6 делова, а њима су командовали (заповедали) следећи царски генерали, и то: пуковима Рабутин, Грансфелд, Дармштат и Кордуа, коњички генерал барон Ебергењи, а под њим фелдмаршаллајтнант барон Хаубен и оба генералвахтмајстера Галбес и Хаимелтон који су се сместили на десној страни четранцамента. Осталим коњичким пуковима било је наређено да се сместе на леву страну. Под коњичким генералом грофом Мерсијем, фелдмаршаллајтнантом кнезом Лобковицом и генералвахтмајстером грофом Еком пукови: Бајројт, Хановер, Палфи и Мерси. Генерал коњице барон Фалкенштајн са фелдмаршаллајтнантима Кроаом и Виардом и генералвахтмајстером Сент Амуром са пуковима Ст. Амур, Фалкенштајн, Мартињи и Грави. Генерал коњице гроф Мартињи, са фелдмаршаллајтнантом Хохбергом и Гонтрекуром и генералвахтмајстером грофом Јергером заповедао је пуковима Алтхан, Кроа, Хантоа и Виард. Коњички генерал плем. Батеи, са фелдмаршаллајтнатом Ветерани(ј)ем и Хантоаом уз генералвахтмајстера плем. Шилинга заповедао је пуковима: Шенброн, Лобковиц, Гонтрекур и Емануел Савојски. Најзад, генерал коњице гроф Надажди са фелдмаршаллајтнантом грофом Алтханом и принцом Фридрихом Виртембершким заповедао је пуковима: Галбес, Јергер, Васкез и хусарским пуковима Сплени и Естерхази, који је када се указала прилика послан на десну страну.

Пешадија, под принцом Александром Виртембершким, у снази од 6 батаљона, која је дан раније стигла из Сегедина, постављена је лево, наслањајући се десно на коњицу, са заповешћу да они први нападну непријатеља, што се и десило око седам сати ујутро. Истовремено је прва линија морала да крене из четранцамента, и то лево крило под заповедништвом фелдцајгмајстера (генерал артиљерије) грофа Регала, ради напада на непријатеља. Исто је учинио и генерал фелдцајгмајстер гроф Максимилијан Штаренберг, на десној страни. Регала је следио фелдцајгмајстер гроф Харах на левом крилу ради другог судара пешадије, да би помогле првима. Исто то је учинио генерал фелдцајгмајстер принц Беверн, на десном крилу. Генерал фелдцајгмајстер барон Лефелхолц задржао је команду (заповедништво) у Кромверку (део утврђења Петроварадина) и четранцаменту, како би ту налазеће пукове држао у реду и сталној приправности. Када је око седам ујутро дошло до описаних сукоба, и када је пешадија сегединског корпуса на левом крилу и коњички пукови на десном крилу под командом Ебергења и Надажди(ј)а, који су били крај воде, кранули из четренцамента, непријатељ се налазио у не мање добром реду (положају), постављен иза својих линија, који је првом ватром и нападом одмах отуд истеран. Сасвим неочекивано дошло је на десном крилу код наше пешадије до

извесне збрке (конфузије), што је изазвало неред код пешадије и на левом крилу, што је непријатељ с особитом брзином (хитрином) искористио и огромном снагом (напором?) продро у први ретранцамент и готово прешао и готово освојио угао другог. Ово није (по)трајало дуго, пошто је за напад лево и десно постављена коњица пожурила дајући времена пешадији да се прestroји. Наша коњица на левом крилу, која је већ од почетка доста трпела од топовске ватре, прва је продрла до турске барикаде од кола, и толико (уз)напредовала да се непријатељ најзад, услед продора на различитим местима, почео свуда повалачити у неред, остављајући нашој војсци толико терена (простора) да је могла да се формира на њему и у реду крене у марш на (ка) непријатељску узвишицу. Што се више напредовало, утолико је непријатељ настојао да се повуче, док није оставио (напустио) не само напред постављену барикаду од кола, него и врховну команду на брду, а на крају и цео логор са артиљеријском муницијом, превозна средства, канцеларију и све шаторе, и дао се у бег у великој журби. Њихова коњица је мало погодила (постигла?), али су остављени јаничари у толико више трпели (страдали). Није још било 12 сати када је царска војска заузела целокупан непријатељски логор и главну (врховну) команду, где је остала до следећег дана. У међувремену, непријатељ је што је могуће брже журио (хитао) ка реци Сави, док су Ваше јединице све узеле као плен: приличан број бивола, камила и различите намирнице, као и све шаторе. Освојена артиљерија састоји се од великих и малих топова, као и кратких топова („мерзера“), за сада се зна за 172 комада, а застава (барјака) је сада већ 156, без оних које су људи исцепали, или су изгубљени, као и 5 коњских грива и три бубња. О губицима непријатеља са наше стране може се рећи само да је нађено обезглављених наших из првог сукоба Палфијевог пука. Укратко речено, то је била потпуна победа, при чему се код тако тешког напада, непријатељске надмоћи и предности њиховог логора, утолико више показала немачка вештина и непоколебљивост (истрајност), по изјави заробљених, који још нису знали бројно стање, због неравног и скученог терена, па је све размештено на неколико миља. У борби (акцији) су на страни Ваше царске војске погинули генерали: фелдмаршаллајтнант Ланекен и Веленштајн, генерал вахмајстер Хонсбрук-Гојл као и пуковници: гроф Ровен из пука Алт Даун, гроф Ерпс из пука Јунг Даун, Голдакер из пука Гшвинда, Хорстнер из пука Кнез Виртембершки и Штрајтхорст из пука Принц Фридрих Виртембершки, потом генерат-ађутант гроф Баптист Палфи и поручник генерал кварирмајсер (генерал за обезбеђење смештаја) Кретјен де Басон. Тешко су рањени: генерал фелдмаршаллајтнант Боневал, потом генерал вахтмајстери Одвајер и Шилинг, те пуковници плем. Алтхем и гроф Тројсон из пука Мерси и Шлауерсбах из пука Палфи. Што се тиче осталих, погинулих и рањених официра и војника, до сада још немам података, али ако их добијем пре одласка (поласка) грофа Цајла, нећу пропустити прилику да их доставим Вашем величанству, или ћу их послати следећом приликом (пошиљком). Генерал фелдмаршаллајтнант гроф Пројнер је шатор великог везира уништио, а коњске репове и освојене заставе (барјаке) достављам путем генерал-ађутанта грофа Цајла. Морам похвалити храброст и хвале вредну ревност целог генералата, а посебно генералфелдмашала грофа Плафија и принца Александра Виртембершког, потом све коњичке генерале који су у овој прилици показали вредност и храброст коју не треба оставити непохваљену, што препоручујем Вашој милости. Најзад, достављам Вашем величанству оригинално писмо које је упутио мени лично велики везир, путем једног Турчина, два дана пре борбе послао фелдцајгермајстеру барону Лефелхолцу, као заповеднику Границе. То је оно што имам да саопштим о победничкој борби Вашег славног оружја. Без дотицања узрока што је у почетку проузроковало неред на десном крилу, жалим да верујем да је сваки извршио своју обавезу. Њихова војска, без Татара који чак нису били ни присутни, имала је до 200.000 људи. Ваша коњица, која чак није имала места ни да се формира, него је морала да наступа у пуковима и четама изборила се за велику част и славу (углед) и учинила је све што се од коњице може очекивати (тражити).

07. августа 1716.

Приложена изјава македонског Грка, какву је пре извесног времена генерал Коша, у потпуно истом садржају доставио Двору, чиме је стекао заслуге за појачање царског оружја, ипак постављају питање да ли би и како он могао покренути ову накану (намеру), јер се његов захтев своди само на три барјака (заставе) и три једнака патента (декларације) које сам сачинио у више примерака и са њима отпремио Грка, у уверењу да ће декларације изазвати у толико мање двоумљења (сумњи), уколико царски патент (декларација) ником од молилаца не откаже и потврди њихове Привилегије. Сиротим хришћанима законом његовог католичког величанства не треба отказивати (укинути) оно што они уживају под турским јармом.

Поред овог, јавио ми се и један Црногорац и понудио оно у прилогу. Моје немеродавно мишљење је да се ради остварења његовог предлог оно проследи (упути) у Напуљ, и да се о томе обавести фелдмаршал гроф Даун, како би тражене офицере ставио у приправност, како би се по упутству тог Црногорца могла извести нека диверзија, а могло би се помоћи местима, прећи Јадранско море и имати при себи лађе, људе вичне морепловству и остале потрепштине. Ја ћу Црногорцу наложити (наредити) оно што је потребно и настојати на томе да он обавести своје патриоте о извршеним припремама, да сам (лично) оде преко Беча у Напуљ како би присуствовао експедицији (походу). Ја, са своје стране немам велико поверење у ту далеку (удаљену) акцију, условљену разним околностима, а уз то без наизглед прилике да се исконском непријатељу начини нека диверзија. Ови људи су, уосталом, пре кратког времена показали шта могу (умеју), иако их је у та мир(нодопска) времена турска надмоћ спречила да остваре своју намеру. Уз садашње околности (прилике) долази и то да отоманска Порта своје грчке (православне – прим.прев.) поданике веома терорише, те они неће пропустити ниједну прилику да се тога ослободе. О томе желим да обавестим Ваше царско величанство, а Ви, према прилици (мишљењу, стању ствари) отпишите грофу Дауну у Напуљ.

Уосталом, српски владика из Бача (мисли се вероватно на валдику бачког – прим.прев.) био је неколико пута код мене и уредно молио да се овласти владика из Ерлауа (Јегра) да би се из окова ослободио протопоп (прота) и да се они не ометају у својој вери. Нека са Дворски ратни савет о овом случају посаветује са Угарском канцеларијом, и да се при садашњим врло деликатним околностима ово оконча, да се српаки народ, од ког се могу очекивати добре услуге, не би удаљио (одустао).

Налазим да се овде налази неколико пукова киразира (коњице) и све карабињерске (коњаници наоружани карабинима) чете без киразира, па молим, уколико је могуће да се киразири пошаљу накнадно, или да се бар прибаве (обезбеде) за следећу кампању. Да се обнародује да ли ће царска управа и Јевреји који су преузели снабдевање гарнизона, почети да подижу смештаје за смештај нових житарица и оваса (зоби), што би било најбоље обавити са Угарском дворском канцеларијом, како би се благовремено отклониле сметње, јер су снабдевачи били обавезни по уговору да до краја јула обезбеде залихе, и том благовременом куповином отклони будућу велику штету царској привреди (економији), јер се друкчије одузима зимско издржавање (опскрба) јединица. Када угарски сељак напусти своје место и понесе новац, изостављајући многе друге разлоге, ове недозвољене ствари се не могу одобрити.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

355:929 Eugen von Savoyen
355.48(497.113 Petrovaradin)"1716"

РАТНИ дневник Еугена Савојског : триста година битке код
Петроварадина : 1716-2016 / [приређивач Гордана Буловић]. - Нови Сад : Музеј
града Новог Сада, 2017 (Београд : Сисеро). - 96 стр. : илустр. ; 30 cm

Тираж 500.

ISBN 978-86-7637-098-6

а) Евгеније Савојски (1663-1736) б) Битка код Петроварадина 1716
COBISS.SR-ID 314895879

Eugenio Van Lancy